

Gomozova Anzelika:

„Täämbätse kuupäävä saisuga’ om olnu’ 203 suurõbat ja vähäbät kohtumist, üritüist, vastavõttu nii Eestih ku vällämaal.”

lk 3

Laaneotsa Annela:

„Setokeeline Täheke om pühendet sanna aastakalõ.”

lk 4

Tormi Piret:

„Setomaalt oll’ tandsopidol üts rahvatandsorühm – seto perrerühm 25 tandsjaga.”

lk 10

Setomaa

Hind 1.50 eurot

Juuli 2023, nr 7 (404)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Seto Kostipäiv

Setomaal om hulga pernaisi, kiä’ uutva’ augustikuud. Muidogi’ om sis kõigil perril hulga tegemisi – sahvti’ ja mahla’ uutva’ tegemist, kurgi’ purki pandmist. A augustih om Setomaal mitu tähtsät sündmüst: Seto Kunigriik ja päält tuu kõrraga’ Seto Kostipäiv.

PÄRNOJA ÜLLE

Meil om õgal aestagal üts teema, midä mi tutvusta, soo-kõrd om mustasitiga’. Setomaal kasvatõdas sitkit pallõ. Nii mi saagi’ ütidselt kasvatajidõ ja tuutjidõ tegemisi ka’ Seto Kostipäivl turunda’, näide tegemisi tutvusta’.

2023. aastak om liikumisõ ja sanna-aestak, tuuperäst sis mitmõ’ kohvigu’ pakva’ ka’ sanna vai uutva’ kostilisi väikolõ jalotuskaugilõ. Kohvikidõ tutvustuisi saat kaia’ MTÜ Seto Küük veebih www.setokyyk.ee. Jo juunikuust pääle mi tii postituisi, mänga ja jaa tiidmisi ka’ moloraamaduh lehepääl.

Mõni sõna õga kohvigu kot-talõ. Soo om mu tõlgõndus, tuuperäst ma soovida õks veebih õga perre hindä kokkopant juttu lukõ’, sääal om ka’ mõni menüühitt nätä’. Sulu seeh om päiv, kunas kohvik om vallalõ, ku puulpühä, sis om kirä’ (L), ku puulpühä ja pühapäiv, sis (L, P).

■ LINNUSÕBRA PESÄ (L)
Pererahvas kuts kaema ummi tegemisi – näpotüüd, eläjit, tsirka. Huvilisõ’ saava’ sanna minnä’. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük maaseeh kütset lambaliha saladiga’.

■ INARA VANAVALGÕ KOHVITARÕ (L)
Kohvik om ao joosul saanu’ tutv-saõgikotusõs nii ummilõ ku kavvõst tulõjilõ. Õgal aestagal lõvvät siist midägi’ vahtsõt, midä kaia’ vai süvvä’. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük kohopiimäga’ täudet pliini’ vanaima piimäkohviga’.

■ VÄIKESAARE (L, P)
Kindlahe üts meeleperätsibit kotussit latsiga’ perridõ jaos. Siih om mässämiskotus ja elä-jäkese’ uutva’ väigokõisi sõbrakõisi. Huvilisõ’ saava’ Usinitsa tsässonah kavvu’ ja talo pakk hulga söögikraami. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük kartohkasuurmõpudõr kikkasiiniga’.

■ KALAMAITSETE MAJAKAS (L, P)
Ku kala meelüs, sis mine’ sinnä’ kohvikohe. Ilosa ilmaga’ om sääal hüä oio’ vai sis niisamata olla’, jala’ viih. Ku om mõtõh ka’ pühapääväs jäiä’, sis siih om üümajakotuski’ olõmah. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük kõrralinõ kalaruug.

■ SAMMÕLSUU SÖÖGITARÕ (L)
Ku tahasi’ üteh perrega’ laulta’ ja setomuudu olõkit tunda’, sis vannamuudu söögi’ ja tegemisõ’ ommaki’ sooh taloh. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük latigõ salat.

■ KORRAKS GARAAZI ALLA (L)
Ku säntseh kotusõh om kohvik, sis tuu om eishindäst jo eismuudu. Ma usu, õt mehe’ tahasi’ siia’ tulla’, õt kaia’ massinit ja kõnõlda’ ummist garaasõst. Õdagutsõl aol om siih garaasidisko! Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük must-sõstra mustiratta’ – sitkidõ kirätsõõri’.

■ MAAGÕKÕSÕ MAITSÕ’ (L)
Soo perre kamandamisõ’ omma’ Setomaa inemisilõ hõste tiidä’, nä omma’ edimätselt kostipääväst pääle sooh kambah olnu’. Sookõrd sis saat nätä’ ja kuulda’ tsõgandidõ tandsa ja laula. Julgõba’ laskva’ hindäle tulõvikku ennusta’, tõõsõ’ kaeso’ niisamata näide olõkit. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük havvõkotleti’.

■ KRIISA TALO KOSTIKOTUS (L, P)
Siih om nii hulga erinevvi tegemisi, õt mõistlik om pikebäs kotusõpääle jäiä’ – külläpi-teh kauminõ, näpotüümaja kaeminõ, tandsminõ ja laulminõ. Ku näpotüü huvtas, sis soo om täpselt õigõ kotus. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük jänese lammas sitkidõ häämätüseh.

■ VANA TARE TAGA (L)
Kiä taht liinalarmist puhada’, sis soo om tävveste õigõ kotus

puhkamisõ jaos. Vaikus ja rahu kest Setomaa mõtsu. Savvusaanna ja liha hõng om vaest jo kavvõndõhe tunda’. Pillimehe’ mängvä’ ja kindlahe ka’ tands-tas. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük mõtsaeläjä liha sitigamarinaadih.

■ NÄPOTÜÜ KOTUS (L, P)
Näpotüühuvilisõl tasos ka’ siist läbi astu’. Saat kindlahe midägi’ vahtsõt ja huvtavva tiidä’ ja ka’ eis’ pruumi’. Päätlõõnaht õnnahas kuulda’ Helmekaala leelonaisi laulmah ja peräst ütidselt tsässonahe minnä’. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük savvutõt liha leeväga’.

■ MÕTSAVEERE JUTUSS (L)
Kohvigu tunnuslausõh – null kilomeetrit! – näütäs, õt kõik söögikraam om siistsamast. Saat kaia’ ja kullõlda’ juttu seto talohtüüst. Latsilõ aetas jutussit ja kaemisõst om vähäl pildinäütüs innidest elost. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük sitkidõga’ pavlova.

■ OBINIZZA ÜÜLOKAAL (L kooni’ süüüni’)
Lahkõ pereh om Setomaal tiidä’ ja tuntu’. Vaest tuuperäst ommõgi’ kujonõnu’ säänestmuudu, õt pääle kostipäivä kogonõdas õks siia’ kokko. No’ ommõgi’ siih üülokaal ja etteastõ’ õgal täüstunnil kooni’ süüüni’ vällä. Nii põnnõv, õt tulõmah om ka’ OUT etendüisi hitte kontsert! Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük sitigatort ja vatuga’ kohv.

■ ILMAVEERE MAKUSS ELO (L, P)
Jo mi saa kaia’ vahtsõt huvtavva kotust, mia novembrih tegeussõ’ vallalõ. Tiidmisõs – kohvik tegutsõs nullrämpsi põhi-mõttõl vai tä pruuk õga söögikraami tävveligult ar’! Ka’ siih tulõva’ muusigu’ mängmä. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük grillit juurseller mitmõ lisandiga’.

Lätt edesi lk 3.

Inara Vanavalgõ Kohvitarõ.

Sundelli Harri pilt

Gomozova Anzelika – päält 200 ülesastmisõ ülebsootska-aestagal

Inne kuningriigipäivä kūsūmi ülebsootska sauva kandnu' Gomozova Anzelikalt, kuis täl lānnū' om. Timmä om nätä' olnu' sagõhöhe nii ilmsi ku meediah – veispukih ja naistõakirjuh, raadioh ja televisioonih. Kül turismist ku söögitegemisõst, talopidāmisõst ku latsõkasvatamisõst kõnõlõmah.

Ku kavva mõtlõmis-aigu sait, inne ku jah-sõna ütlit, õt nõuh ülebsootskas kandidiiri?

Ettepanõk kandidiiri' järgmātses ülebsootskas tetti päiv varahappa, ku mullõ helst Valgu Meel. Tuu ettepanõki pääle oll aigu mõtõlda' mõnõ' tunni'.

Mis olli' edimādse' ülesandõ?

Edimātse' ülesandõ' olli' Seto nuurifestivali avaminõ ja presidendi vastavõtt Kadrioro roosiaiah.

Kas olõt lugõnu', ku pallõ kõrdu olõt kõikvõimalikõl sündmustõl tervitüs- ja õnnistussõnnu ütelnü'?

Täämbātse kuupäävä sai-suga' om olnu' 203 suurõbat ja vähābāt kohtumist, üritüist, vastavõttu nii Eestih ku väl-lāmaal. Näütüses reisi' Gruusiahe, Taani, Suumõ, Lätti. Mitmõ' ministeeriumidõ, selt-singu, suguvõsa kokkotulõkidõ vastavõtu'.

Mis olli' su põhisõnumi' ja põhiaša', midä sootskana edendä' püüdsēt?

Päämane mõtõh oll ja om, õt om vaia pallõ tutvusta' seto kultuuri, viiä' edesi turismi, kutsu' külälisi Setomaalõ, olla' külālislahkõ, pakku' umma kultuuri.

Kuningriik ja ülembsootska valiminõ.

Ja ka' õt nii noorõ' ku vana' üle ilma jovvasi' tagasi ummi juuri mano, julgasi' ja tahasi' kavvu' seto rõvih ja tuud kõkkõ edesi anda'.

Kõnõlõ' mõnõst kõgõ miildejäävābāst kohtumisõst!

Miilde om jäänü' mitmit kokkosaamisi ja üritüisi, koh sai oltus. Näütüses oll väiga' huvtav kauminõ Gruusiahe, nätä', kuis grusiini' hoitva' umma kiilt ja kultuuri. Suur avvuasi oll olla' seto rahvarõivaraamadu esitlõsul. Üts rahvahulga poolõst suur üritüs oll Tarto Raekua platsil edimādse advendi tähistāminõ ja sis anti üle ka' Rõсна күлā puult kingit joulukuus.

Kuis lätt mahesõõgi eden-dāminõ?

Lätt hõste. Mi kasvada ilma kunstvāetüisildā aiavilja ja paku tuud ummilõ külälisilõ Anzelika Mahetaloh. Ma olõ Seto Kõõgi juhatusõh ja läbi tuu om olnu' mitmit tegemisi.

Kuis jovvat päivā mahuta' talotüü', perreelo, tüü ja sootkakutsumusõ?

Keerulinõ om olnu' panda' ütte päivā hulga ülesandit, tuuperäst olõ pidānū' mitmit toimõtāmisi tegemā unõ arvõlt. Teno uma perre abilõ olõ löüdnü' joutu ja saanu' kõõga' kõrda. Samah om kõik tuu olnu' väiga' huvtav aig ja tiikund. Pallõ vahtsit huvtavvi kokkosaa-

misi, vahtsit tiidmisi kodonul-gast ja inemisist.

Kuis sattu suur Võnkõ festival su moro pääle? Kuis ar' mahtu? Mitu päivā perāh korstit?

Katõ aestaga iist kutsi Võnkõ festivali umma tallo, peräst tuud oll rahvahāletüs ja Anzelika Mahetalo valiti vällä. Peräkõrra olli ka' eis' kõrralda mistoimkunnah. 15 hektarilõ mahasõ' ar' lava', söögipakja', taristu ja külälisõ' sai' olla' vabalt luudusõh ja festivalil.

Naabri käest renditi maad mano, sääll olli' telgi', massinidõ pandmisõ ja mõskmisõ kotus. Müüdä vanna külātiid tull rahvas festivalilõ. Tuuperäst, õt

Võnkõ festivali külālinõ huul umast luudusõst, sis oll panditaara, korstamisõlõ vai täpsebālt kõrdategemisõlõ läts üts päiv. Võnkõ tuuminõ Setomaalõ oll tuuperäst, õt tuvva' inemisi piirkunda, edendä' kohalikku majandust, näüdādä' ilosat luudust ja tutvusta' kultuuri.

Midä opas sullõ sootskapõli?

Aoga' ümbrekaumist ja kannahklikkust.

Kas olõt valmis edesi sood rassõ avvuaamõtit pidāmā?

Mõnõ' aestaga' jätāsi kindlahe vaihõlõ ja vaest sis kunagi' tõõsõl kõrral.

Küüses **KAUKSI ÜLLE**.

Sundelli Harri pilt

Seto Kostipäiv

Alostus lk 1

■ HARRÕORO HÄMMÄTÜS (L, P)

Jäl' üts armas talokotus, koh tunnõt ao ja luudusõ olõkit. Saat parvõga' sõita' ja väikoh sahvripoodih perre latsiga' kõnõlda'. Näide savvusannast läbi kaunu' viglasaslõkk om jo kuulsa süük. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük kododsõ' maiusõ' Harrõoro viguridõga'.

■ RIKKA IVVANI MAN (L)

Vallalitsi ussi päiv sooh taloh om põnnõv kogõmus – küüssü', õt midä perēh aestaga joosul om ar' tennü'. Hummok nakaski' talo tutvustamisõga'. Mercaga' saat jalota' müüdä Küllätüvā küllā. Hüä, õt noorilõ om ka' huvtavvi tegemisi – pinksilaud, sulgpall jms. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük tatrik ja lammastalo aiavilāga'.

■ UMASTÕ TSÄIMAJA (L)

Taloh saat kaia' mitmit kodotih sarka ja nätä' lilliillo. Müügile-tih omma' pernaase tett mitmõsagamatsõ' hoidisõ'. Ka' esinejä' omma' kohal, saat kaia' ja kül-lõlda'. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük kürvidsaruug.

■ PIUSA VEEREH (L, P)

Piusa jõõh saat tsukõlda', peräst tünñüh hinnāst lāmmistā'. Hüä, õt siih saat maakabet ja tõisi mēnga mēngi'. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük suvikürvidsakõtlei' jogurti-kurslagu hāmmätüsega'.

■ TÄPSU KUTS KOSTILÕ (L, P)

Talo, koh saat lehmā nätä' ja timmä hāältsedā'. Sõõgi' omma' päämātselt uma talo kraamist tett. Talvitsõs aos saat mitmit kuivatõt tsāihainu üteh osta'. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük käsitüükalāga' tett suullim.

■ PIIRI VEEREH (L, P)

Ku puhkpilli' miildüse', sis om hüä tiidā', õt puulpühā saat orkestrimēngu küllõlda' ja pühāpäävä om seto leelo. Sannahuvilisõl tasos tulla', siih saat sannast kõrraga' lumpi minnä'. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük poroviguruug.

■ ILOLINÕ KIRSI TALO (L)

Talo om aestaga joosul vaest midägi' jäl' mano ehtānū', tasos tulla' kaema. Siih saat pilliperrā tandsi' ja seto rõvit sālga pruumi'. Päältlõõnõ om sann ja saat ka' lumbih tsuklõmah kavvu'. Mu jaos om kõgõ meeleperätsep süük sitiga-sokolaadi plaadikuuk.

Harrõoro Hämmätüs.

Treiali Andrese pilt

Võnkõ festivali Seto alal oll hüä olla'!

TOOMTALU INGRIT

Ma olõ-õs varahappa Võnkõst midägi' kuuldnū', inne ku ülebsootska Anzelika üte külāhkaugi aol kõnõl plaanist tuu festivali uma talo maie pääle tuvva'. Ja täl oll ka' plaan tetä' erāle seto kotus üteh näpotüü näütāmisi ja perrātegemisõga'. Kampa lei viil Matsuri Näpotüü kotusõst Pärtini Sirid ja muidogi' timāga' kuuh nuursootska Katarina-Lee. Näpotüülaagri naabris tulli' sootska Leima Aarne Setomaa turismiinfoga' ja timmä avidi' Setomaa muusiumist Tarrosõ Triinu-Liis ja Hadje Mall Maria.

Näpotüütelgih tutvusti' Sirid ja Katarina ütehvõõdõt võid, pitse ja rõvit, ütte-tõist sai üteh osta', pruumi' sai prää-tāmist, lavvakidõvüü ja klaa-sisuvüü tegemist. Turismitelgih huvilisõ' tundso' huvvi vallalõ tett näpotüütalodõ vasta. Ku jo nii kavvõndõhe om tult, sis tahas kõkkõ nätä'!

Võnkõ festivalis korjunu leelokuur. Festivali lehe päält võet pilt

Üteh ülebsootska Anzelika, timä imä Valentina ja Leima Eveliniga' mi sai kokko parra leelopargikõsõ. Ja ku Setomaal jo minkõgi' nii suurõ ku muusigafestivaliga' alostust tetti, sis muidogi nakas tuu Seto hūmniga' ja sis viil mõnõ' ilosa' leelolaulu' ka'.

Nii edimātsel päävāl ku ka' tõisil nakas päiv pääle leeloga'. Viimādsel päävāl tulli' meele tugõvas toes külālisi siāh olnu'

Valgu Meel ja Andrelleri Maris. No kül' helisi ilostõ! Ja õks seto tandsa ka' laula otsa! Parralt sis oll kohal Leima Matis ja muidogi' pill üteh. Evelin pand eiski' üte kontserdi lõpõtu-sõs päältkaeja' mehe' kasatskit tandsma. Näüdas mõnõ sammu ette ja edesi oll jo mihi fantasia. No kül' oll hüä kaia'!

Eiserälitsõs tõmbõnumbris olli' latsi jaos elājä'. Hummogu kirg kikas ja tiigi veereh

jalodi' suurõ' hani'. Kuuri all tei' lamba' hellü ja väigokõisi tsi-lekeisi oll hüä kaia'. Ütel hummogul oll kiāki' vārehti val-lalõ jätñü' ja päiv naas pääle hoops lambidõ takahajamisõga'. A tagasi mi nā sai!

Mõtsa veereh kopliih elli' festivali aol lainus tuud hopõn ja poni. Hopõn oll ku takso erinevidõ esinemiskotussidõ vaihõl ja poni oll latsilõ hūameele-tuuja. Huuvi valvssi' kats suurt pinni ja pääle näide elli taloh ka' taksiimā kuvvõ kutsigõga'. Nuu' tuudi õga paari tunni perrā vällä mässāmmā, kõik tahtsõ' näid üskā haarda' vai sõrmõga' puttu'.

Näpotüütelgih külälisiga' kõnõldõh sait huvtavvi jutta kuulda', õt kinkõl omma' mātse' mēlestüse' Setomaast, kiā oll midägi' kuuldnū' ja tull toolõ kintüst otsma, kiā tahtsõ julgustust saia', õt peris uma' rõiva' plaani võtta'. Oll ka' sāntsit, kiā' olõ-õs viil kunagi' Setomaalõ saanu', ja no' sis tundso' kõgõ vasta huvvi. Mi

mano joudsõ' ka' Prantsusmaalt tulnu' katõmehe kooslusõ Annael mehe', pruumi' ku sokolaad! Üts valõ vällä hõbõhõst kee ja pand tuu hindāle ümbre puusa. Ma panni väiko keti pikenduses ja nii tä lava pääle lātski'. A miis tandsõ säändse huuga', õt kee pia-as sāntsele tempolõ vasta. Pääle esinemist tull tagasi ja ost vahtsõ.

Pala aigu olli' mi man noorõ' folkloorikogoja' Tartost. Näidegi' kogõmusõ' ja küüsümüse' taha-as kuigi' otsa saia'. Plaani' omma' näil suurõ' ja kindlahe näet näid Setomaal edespidigi'. Muidogi' tundso' rahvas huvvi hansa vasta. Õt mia ja kuus. Siridil oll „oppõvahend“ üteh ja timāga' kuuh sai' pallõ' huvilisõ' maigu suuhu. Ka' sõira tahtsõ' mitmõ' pruumi'. Ma usu, õt katõ telgi rahva kuuhtüünā joudva' pallõ' festivalikülälisõ' ka' edespidi Setomaalõ. Olgu' tuu sis vallalitsi vārehtidõ päävāle vai Kunigriigipäävāle vai Seto Folgilõ vai mõnõlõ tõõsõlõ huvta-valõ päävāle.

Alostusõst kogonõdi mälestuskivi mano.

Raudkepi Einari pilt

Matsurih oll' kooli kokkotulõk

Üle tükü ao peeti 8. juulil jal' Matsuri kooli kokkotulõkit. Timahava saa nimelt 120 aastat aost, ku Vedernikah šookandi edimäne kuul vallalõ tetti. Kuul tüüt' kokko 97 aastat: aastast 1903 kooni 2000.

PALMI SILVI

Raakva nulgah om ütesä küllä: Matsuri, Koidula, Vamstõ, Säpinä, Porski, Helbi, Vedernika, Vaartsu ja Voropi. Naist küllist omma' latsõ' siia' kuuli käunu'. Tult om ka Kolodavit-sast, Rääptsüväst, Paatovast, Nedsäjä kandist, Võmmorskist ni mõnõ' latsõ' ka muialt. Parhilla' eläs siihkandih rahvast vähä ja küläkese' omma' pia tühä'. Näütüesest ku inne sõta om mi küläh Vedernikah olnu 26 tallo, sis parhilla' eletäs õgapäavätselt önnõ viieh taloh.

Kokkotulõkil käve ümbre 80 inemiso. Kõkö rohkõmba oll' nuid, kiä' käve' koolih kuvvõ-künnendätel, säitsmekünnendätel ja katsakünnendätel. Kogonõdi koolimaja ette platsi pääl mälestuskivi mano, mälestedi igävikku lännu' inemisi ja kõnõlidi olnust.

Perähpoolõ minti küläplatsi, tuu tähendäs innidse spordi-platsi pääl, koh sai hinnäst kirja panda' ja kaia' kuuri saina pääl üles säet paprit. Siih oll' nätä' aastil 1946–1998 kooli lõpõtanu latsi nimekirä, niisamatõ ka koolioppajidõ ja toisi tüütäjidõ nime'. Oll' ka hulga pilte kooliaost, klassipilte ja kooliperre pilte, alostõh 1930. aastist ja lõpõtõh aastaga 1999.

Pilte sai vöödõt Verska Talomuseumi arhiivist, uma kodo pildialbumidõst, Talasõ (Simmul) Taimilt, Palmi Geenilt, Rappu Lembitult ja Zaitsevi Raivolt. Aifumma teele! Piltega toimõt ja näütüse jaost valmis ette Palmi Jaan. Suur teno hoolõga tett tüü iist! Kõkö inämbä vōt' aigu pildiallkirju vällämõt-lõminõ, õt mis aastast pilt om, mitmõs klass pääl om. Säl sai sis kaet tervest kooliperrest tett pilte ja niimuudu sai mõnigi aastaarv paika pant, a mõnõ pildi takah oll' aasta õks ka olõmah. Oll' nätä', õt sääne pildimaterjal om inemistõlõ väega huvitav kaia'. Kiä taht', sai ka maaha pildistä', õt hindälgi pildi' olõmah olõsi.

Küläplatsi pääl mänge' alostusõst karmoškät Paloka Pilleriin ja Gerd, mõlõmba' Mere-mäe koolist. Aifumma, õt vōtidõ' ette meelee mängmä tulla! Kõgõpäält proomõ mi laulda' Toomõ Elleni iistvõtmisõl (Aifumma, Ellen!) uma kooli laulu, mis om jo aastast 1993, ku Matsuri kuul pidi 90. sünnüpäivä. Tuulaiga oll' koolimaja ja moro viil latsi hellü täüs. Kooli laulu viie tekk tuul-aiganõ oppaja Toomõ Ellen ja sõna' Dolgoševa Milvi. Kahost oll' no' küll nii, õt laulu mõistsõ laulda' önnõ mõni ineminõ, nuu', kiä' 30 aastat tagasi šooh

Nimmi kirjapandminõ.

Raudkepi Einari pilt

koolih opõ' vai tüüti'. Laulu-sõna' oll' kokkotulõki völdiku pääl muidogi olõmah, a inemistõlõ olõ-i taa viis tutva. Völdiku tegemisõ iist jalki suur teno Palmi Jaanilõ, kiä kujondusõ vällä mõtõl' ja sadakond völdikut arvutist vällä lask.

Õt aig lõbusambalt lääsi, oll' Setomaa kultuurikeskus meelee küllä kutsnu Poloda Piigad ja noortõkeskusõ tandsutütrigu'. Tandsust mänge' vanah tuntu häädüseh Einar ja Ojar. Nii sai rahvas hoolõga jalga keeruta' ja koolipidosit miilde tulõta'. Aifumma, oll' illos nätä' ja külõlda! Raudkepi Einar tekk ka kokkotulõkist hulga pilte.

Kultuurikeskus oll' kohalõ toonu telgi', lavva' ja tooli', mis sai Palmi Geenil, Linnasmäe Villul, Parijõe Ahtil ja Marikal

kipõstõ jo eelminõ õtak üles säet. Hummogu sai Palmi Sirje iistvõtmisõl ja Kesküla Liisa (Geeni latsõlats) abiga lavva' katõt ja anoma' ni krõngli', muu' hamsahusõ' ja kohvmorss valmis säet. Aifumma teele kõigilõ! Lillipuketi' ilostusõst karda, registriirmislaud ja -lehe' uutma ja nii tuu kokkotulõki rahvas kohalõ võidsõgi tulla'.

Siuh taha üldä' teno kultuurikeskusõ inemistõlõ: Toe Anulõ ja Saarine Maarjalõ, kinkõga kuuhtüü väega laabusi ja kiä' mitu vuuri käve' Matsurihe asju tuuma ja siist ar' veemäh. Aifumma ka Vabarna Janele, kiä sügüse väiko projektitaotlusõ tekk, õt mi vallast tsuut toetust saasi. Aifumma Setomaa vallavaltsusõlõ tugõmisõ iist!

Tennä viil Mürkhaina Elerit, kiä tegijilõ kingtüsõst mõtõld miipurgi' küläplatsi pääl kipõstõ kohalõ tõi. Ja lõpõtusõst suur teno Parijõe Ahtilõ, kiä õkapite avit', ja MTÜ-le Matsuri-muudu, õt mi sai ilosahe kõrastõt ja kõrraldõt küläplatsil olla' ja pito pitä'.

A mis olõs pido ilma rahvalda? Aifumma hüvvile inemisi, kiä' kokko tull' pito pidämä, laudu pääl hüvvä ja parembat säädse' ja avidi' jal' ello herätädä' mälestüisi mi koolist! Hüä, õt tulti lähembäst ja kavvõmbast õks kokko uma vana kooli mano.

Ja nigu viis aastat tagasi, sis taha ka no' ütte asja pallõlda': ku kinkõlgi om mõni koolipilt hindä, ummi latsi, vanõmbidõ vai vanavanõmbidõ kooliaost,

sis olõs hüä, kus saas tuud nätä', sisse skänni', pildiallkirä mõtõlda'. Nii saasi mi pildikogo tävvendet ja ku kunagi tulõ vahtsõnõ kokkotulõk, olõs meil pilte, midä kaia', inämbä. Saata' või aadressil palmsilvi@gmail.com vai Silvi Palm, Vedernika küla, 64029, Setomaa vald, Võru maakond. Kõik originaalpildit' saada tagasi.

Vahtsõt kokkotulõkit joht soovuur ma lupa-i, õt ma kõrralda, a õga kokkokoat materjal jo kohegi kao-i. Siski ma looda, õt viie aasta peräst, kooli 125. aastapäaväl tuldas jal' kokko. Hüä olõs muidogi, ku no' vaehtõpäl külä' kõrraldasi ummi kokkotulõkit, selle õt viis aastat om õks liisna pikk aig, a inemiso' tahtva' kokko saia' ja ütstõist nätä'.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyll@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Järvellilli Rein, tel 504 6423, e-post: rein.jarvellill@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvellilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyll@gmail.com
 vai Setomaa aoleht, Obinitsa küla, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: rein.jarvellill@setomaa.ee
 Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Setokeeline Täheke om pühendet sanna aastakalõ

Ilmunu om setokeelitse latsi-aokirä Täheke timahavanõ nummõr, koh šool sanna aastakal om pallõ juttõ sannast.

Nii ommava' Kiviräha Andrus, Ilvese Aapo ni Rahasepä Rainer kirotanu' aokirja sannajutu. Ka Setomaa latsõ' ommava' kirja pandnu' uma' mõttö' sanna teemal. Setomaa ülebmbsootska kirotas, midä om latsil Setomaal põnnõv tetä', ni tiidä' saat ka, koh saava' latsõ' seto kiilt oppi'. Aokiräh ommava' ka meisterdüse oppusõ', saat oppi' laula ja ka retsepti ja nuputamist.

Setokeeline Täheke om täveste seto keeleh. Šoo aokiri om

setokeelitse Tähekesse kuvvõs nummõr, kõgõ edimäne Täheke sai valmis 2018. aastagal Seto Kuningriigi päaväst. Tähekest tegevä' Tähekesse päätoimõndaja Martsoni Ilona, toimõndaja Hinrikusõ Kadri, sootska Sarvõ Öie ja Laaneotsa Annela.

Setomaa kuulõ vähämbä' latsõ', Setomaa latsiaidu latsõ', Seto Latsi Kooli ja kultuuriklubi Setoluu' latsõ' ni Setomaa raamadukogo' saava' Tähekesse hindäle massulda. Tähekest saava' huvilisõ' hindäle Setomaa muuseumidõst ni Setomaa Turismiinfopunktist Verskah ja Seto Kuningriigi päaväl.

LAANEOTSA ANNELA

Setokeeline Täheke.

Laaneotsa Annela pilt

Värskas Gümnaasiumi 9. klassi lõpetajad.

Foto: Eleryn Meister

Setomaa koolides toimusid juunis lõpuaktused

Setomaa kolmes koolis oli sel aastal 18 põhikooli-lõpetajat ja kaks gümnaasiumilõpetajat. Aastatepikkusele õpilaste, lastevanemate ja õpetajate tööle sai lõputunnistuste näol punkt pandud. Soovime kõigile Setomaa koolide lõpetanutele tuult tiibadesse ning edukat haridustee jätkamist!

Värskas Gümnaasiumi lõpetajad

12. klass

Emilia Roose

Andrus Sild

Klassijuhataja Ilme Hoidmets

9. klass

Siim Alve
Aleksei Dogadov
Reigo Keem
Leenu Priks
Sandra Puurmaa

Kelli Raiv
Hendri Toobre
Ilona Tõnisson
Jaan Martin Vaher

Klassijuhataja Tiina Purik

Meremäe Kooli lõpetajad

Uku Pai
Pilleriin Palok
Ingel Pihelgas

Oliver Saar
Jaanika Vähi

Klassijuhataja Evi Kambrimäe

Mikitamäe Kooli lõpetajad

Daniele Dagnija Gremzda
Diana Kuusemets

Tanel Liider
Timo Raidla

Klassijuhataja Eeva Kristoving

Värskas Gümnaasiumi 12. klassi lõpetajad. Foto: Reigo Teervall

Meremäe Kooli 9. klassi lõpetajad. Foto: Päivi Kahusk

Mikitamäe Kooli 9. klassi lõpetajad. Foto: Einar Raudkepp

Vallavalitsuses töötab uus ehitusspetsialist

REIN JÄRVELILL

Alates 18. juulist on Setomaa Vallavalitsuse ehitusspetsialist Tauri Lepiku.

Ehitusspetsialisti ametikoha põhieesmärk on vastutada ehitusvaldkonna eest vallas ja korraldada ehitisregistri tööd. Selle teenistuskoha ülesannete hulka kuuluvad ehituslubade, projekterimistingimuste menetlus, puurkaevu asukoha kooskõlastamised, elanike ehitusvaldkonna nõustamine, hajaasutusprogrammi korraldamine, valla projektide koostamine, hanked ja aruandlus.

Tauri on enda kohta öelnud järgmist: „Olen üles kasvanud ja suurema osa elust elanud Võru vallas Kääpa külas. Peale gümnaasiumi lõpetamist asusin õppima Eesti Maaülikooli, kus omandasin ehitusteaduste magistrikraadi. Peale magistriskraadi omandamist läksin

Tauri Lepiku. Foto: Rein Järvelill

õppima TalTechi Tartu kolledži muinsuskaitse ja restaureerimisalasele täiendkoolitusele, et saada lisateadmisi, mis aitaksid mind tulevikus erialases töös. Ehitusega olen kokku puutunud juba põhikoolist saadik. Oma ehituspisiku sain arvatavasti isalt, kes töötas ehitusel üle 25 aasta ning õpetas ka mind haamrit käes hoidma. Ise loomult olen vaikne ning rahulik. Ootan vastuvõtule kõiki, kellel on vaja esitada taotlust või saada ehitusalast nõu.“

Külaskäik Veszprem-Balaton

ANNELA LAANEOTS

Tartu 2024 Lõuna-Eesti koordinaator

Tartu 2024 omavalitsuste esindajad väisasid Veszprem-Balaton 2023 Euroopa kultuuripealinna. Setomaa vallast osales kogemuskülastusel Setomaa Kultuurikeskuse juhataja Maarja Saarine.

Kogemuskülastusel osalejad said kuulda nii rahvusvahelisi staare (Lost Frequencies) kui ungarlastest tippmuusikuid (Veronika Harcsa, Bálint Gyémánt, Dresch Mihály). Osalejad said kogeda, kuidas Euroopa kultuuripealinn saab olla suur ja kõnetada tuhandeid vaimustunud fänne, kui ka kuidas kultuuripealinn saab olla intimitne ja õdus, avades uues võtmes uusi lavasid.

Näha sai ka seda, kuidas Euroopa kultuuripealinn aitab kohalikel kogukondadel endal avastada ja uues võtmes avada kohalikele tavalisi, aga külastajatele uudeid huvitavaid paiku nagu näiteks maailma esimesest krütoonitehasest põõgi-metsade keskel on valmimas kultuurihall. Või siis pakkuda lihtsat rahu metsa varju ehitatud raamatutega täidetud lugemismajakesega, mille huvilised saavad ise metsast üles leida. Või siis osaleda rahvusvahelises residentuuris.

Saime ungari kolleegidelt

kinnitust, et Tartu 2024s on eeloleval sügisel kõige kibekiirem viimane tiitliaastale eelnev ettevalmistusaeg, mille töö- ja stressirohkus on juba meie poole teel, aga tänu eelnevate kultuuripealinnade „hoiatustele“ oleme selleks vaimsalt valmis.

Veszprem-Balaton 2023 kolleegid on imelised. Nad on äärmiselt külalislahked ja valmistasid meile ette mitmekesise tiheda programmi, millest meie saime oma kultuuripealinnale mõeldes kasulikke kõrvu taha panna. Oma kogemusi jagasid nii Veszpremi linnaapea, programmidirektor, regiooni juht kui produtsendid. Veszprem-Balaton kogemuskülastusel osalesid esindajad kõigist Tartu 2024 omavalitsustest.

Veszprem-Balaton piirkond kannab Euroopa kultuuripealinn tiitlit tänava ja lõunaestlaste külaskäigu ajal toimusid neil tiitliaastaga poole peale jõudmise pidustused. Ka Veszprem-Balaton kannab Euroopa kultuuripealinn tiitlit piirkonnaga koos. Kokku 116 omavalitsust, millest väikeim on 46 elanikuga ja suurim 60 000 elanikuga, kokku elab Veszprem-Balaton 2023 piirkonnas ligi pool miljonit inimest.

Eestis kannab 2024. aastal Euroopa kultuuripealinn tiitlit Tartu linn koos Lõuna-Eesti omavalitsustega.

Tartu 2024 meeskond Veszprem-Balatonis. Foto: Annela Laaneots

Setomaa Valla- volikogu istung 29.06.2023

■ Kuulati vallavanem Raul Kudre ettekannet valla-valitsuse tegevusest.

■ Algatati „Setomaa valla arengukava 2023–2032“ muutmine, kinnitati ajakava: arengukava, investeeringute-kava ja eelarvestrateegia muutmise eelnõu koostamine 30.06–21.07, eelnõu avalik väljapanek valla veebilehel 31.07–13.08, avalik arutelu avaliku väljapaneku tulemuste ja ettepanekute arutamiseks 25.08 kell 14 Värskas kultuurimajas, eelnõu esitamine volikogule kinnitamiseks hiljemalt 31.08.2023.

■ Muudeti Setomaa Vallavolikogu 27.12.2017 määruse nr 9 „Sotsiaalhoolekandeline abi andmise kord“ hoolekandeteenuse osalise rahastamise

§ 12 seoses 01.07.2023 rakenduva hoolde-reformiga.

■ Anti nõusolek Paldiski Sadamate ASile Setomaa vallas Koidula külas kinnistu number 2405338 Parkla, Tänäva, Välja, Kontori, Pumpla, Remondi, Tehase, Alajaama, Ülevaatus, Treileri, Puhastuse, Katlamaja hoonestusõiguse võõrandamiseks ASile RAILServis, tingimusel, et AS RAILServis võtab üle kõik Paldiski Sadamate ASI kohustused, mis tulenevad Setomaa valla (endine Värskas vald) ja Paldiski Sadamate ASI vahel 22.12.2008 sõlmitud hoonestusõiguse-, ostuees-õiguse ja realkoormatise seadmise ja asjaõiguse-lepingust.

Tulge Seto Kuningriiki!

Setomaa vald on juba mitmeid aastaid välja öelnud, et turism on meie piirkonnale tähtis. Turismihooaja kõrg-hetk on suvekuud ja võime julgelt öelda, et rahva liikumine on pihta hakanud ja üritused käima tõmmatud.

Suures osas on Setomaa turismi aluseks meie oma eri-näoline kultuur. Selleks, et meie enda kultuuri juured oleksid elujõulised ja tugevad, tuleb igapäevaselt oma kultuuri hoidmise nimel pingutada. Setomaa vallas on seto-keelne lasteaiarühm, seto kultuuriloo tunnid meie koolides, kultuuripärandi hoidmisel, talletamisel ja arendamisel toimetab valla allasutusena Setomaa Muuseumid, vallas toetatakse leelokollektiivide toimimist, Seto Instituut uurib ja publitseerib seto kultuuriruumi teadmisi ning pärandit, kõik koos hoiame ja arendame oma kaudist seto keelt ning käsitöötraditsioone.

Me tegelikult tahame seda, et kui meile külla tullakse, siis on nähtaval ka seto kultuuri elemendid. Olgu selleks siis kas Seto lipp, rahvarõivas teenindajad, seto söök või seto pillimehed. Tuleb tõdeda, et väljapoole nähtavust on, aga võiks olla oluliselt rohkem. Setomaaale tullakse puhkama ning erinevaid elamusi ja emotsioone saama.

Loodan, et ka sellel ja järgmistel turismihooaegadel saavad meie külalised hea annuse emotsioone ning seto kultuuri ja neile jääb selline tunne, et kindlasti tullakse siia tagasi. Pingutagem selleks kõik koos.

Tulemas on setode suursündmus Seto Kuningriik. Kuningriigipäeva lahti mõtestades ütleme, et see on setode kokkutulek, kuhu ootame kõiki külalisi. Võtame nad korralikult vastu, näitame, kuidas me siin elame ja kuidas me enda esivanemate traditsioone au sees hoiame.

Nii et kui oled seto või seto sõber, siis kohtumispäik on Seto Kuningriigis Rõsna külas 5. augustil.

RAUL KUDRE,
vallavanem

Beresje sadama avamine.

Foto: Einar Raudkepp

Beresjes avati väikepaadisadam

Setomaa Beresjes avati 29. juunil väikepaatide sadam. Seda sündmust oli külarahvas pikalt oodanud ja nüüd on sadam valmis!

REIN JÄRVELILL

Setomaa Vallavalitsuse tellimisel koostati 2016. aastal Beresje väikepaatide sadama projekt. Projekteerijaks oli Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ. Beresje sadama ehitustöid rahastati Euroopa Merendus- ja Kalandusfondist 78 304 ulatuses, ülejäänud vahendid eraldati valla eelarvest. Kokku kuju-

nes sadama ehituse maksumuseks 116 914 eurot. Vastvalminud sadamas on paatide sildumiseks paigaldatud ujukvaid (10 paadikohta 6,1x2,4 m alustele) ja paadislipp. Slipile pealesõidu manööverdusala ja parklad (paaditreilerid, sõidua autod, karavanid) on lahendatud ühtse kruuskattega alana Navoloki tn

3 kinnistu idaosas. Kasutusmuutavuse suurendamiseks on ala kogu pikkuse ulatuses ühendatud Navoloki tänavaga.

Samuti on rajatud paadisliipi kõrvale nõuetekohane tuletõrje veevõtukoht, mis suuresti tagab piirkonna tuletõrje veevarustuse. Ehitustööde peatöövõtjaks oli AS Kurmik.

VALLAVARA SUULINE ENAMPAKKUMINE

VÄRSKA KULTUURIKESKUSES
24.AUGUST 2023 KELL 11.00

- Tootmismaa – Meremäe, Pihlapõõsa
- Elamumaa – Koidula, Männi
- Elamumaa – Obinitsa, Kesktänav 10a
- Tootmismaa – Obinitsa, Kesktänav 32
- Elamumaa – Puista, Vase
- Korteriomand – Meremäe, Petseri tee 25-12
- Korteriomand – Meremäe, Kaasiku tn 8-14
- Korteriomand – Meremäe, Kaasiku tn 8-M100

OSAVÕTUTASU
50 EUR

Müügiobjektidega saab tutvuda kohapeal iseseisvalt. Korteritega tutvumiseks palume võtta ühendust Helle Palokiga tel 785 6666, 506 3199

setomaa.kovtp.ee/vallavaramyyk

Obinitsa muuseumis said kokku parandamisentusiastid

Taaskasutus ning keskkonnale võimalikult väikese jalajälje jätmine muutub aasta-aastalt üha olulisemaks. Seda teemat kannab ka Setomaa Muuseumide sellesuvine hooajanäitus „Olmeulm. Unõhusi jäänü’ elo” ning samadest mõtetest kantuna toimus 19.–20. juulil Obinitsa muuseumis parandajate kokkutulek.

LIIS KOGERMAN

Setomaa Muuseumid

Moodne aeg on endaga kaasa toonud ostlemiskultuuri – kõike on poodidest saada ning tihtipeale tundub lihtsam üks ese teisega asendada, kui seda parandama hakata. Kas katkine asi on prügi või materjal ja uus võimalus? Selliste küsimuste üle arutleti Obinitsas toimunud parandajate kokkutulekul, kuhu olid oodatud parandamist

kui eluviisi nautivad või järjest kasvavat keskkonnaärevust parandamisega maandavad inimesi. Kokkutulek andis võimaluse omavahel tutvuda, kuulata, õppida ja jagada omi kogemusi ja mõtteid. Kahe päeva jooksul sai tutvuda mitmete erinevate parandamise tehnikatega, mida tutvustasid käsitööprofessionaalid, ning täiendavate harivate keskkonnavalaste loengutega. Parandajate kokkutulek toimus Setomaa Muuseumide ja käsitsi õmblemist propagee-

riva ja Setomaal elava käsitöömeistri Kairi Orava koostöös.

Obinitsa muuseumi külastusjuht Õie Sarv selgitab, kuidas sündis idee parandamishuvilised väikesse Obinitsa külla kokku kutsuda: „Talvisel ajal korraldasime Obinitsa muuseumis Eve Mahhovi juhendamisel loovkampsiku kursuse, mis osutus väga populaarseks. Tegelesime külmal ja pimedal ajal vanadele kampsunitele uue elu andmisega ning loovuse turgutamisega. Selgus, et need teemad lähevad inimestele korda ning maailmas tooniandev raikamiskultuur teeb muret. Samas oli juba ettevalmistamisel hooajanäitus „Olmeulm. Unõhusi jäänü’ elo”, mille olmeelu arengut kajastavad näituse osad leiab kõigist

meie muuseumimajadest Värskas, Saatses ja Obinitsas. Kairi osales samuti meie talvistes töötubades ning keskkonda ja käsitööd puudutaval teemadel võtab ta tihti sõna. Võib öelda, et Kairi teadmiste ja kontaktide pagas on kokkutuleku korraldamisel ja kava kokkupanemisel olnud hindamatu.“

Parandajate kokkutuleku põhiprogrammis viisid töötubasid ja loenguid läbi Eve Mahhov, Tenno Teidearu, Maris Taul, Liisa Aavik, Kairi Orav, Ave Matsin, Anna-Maria Saar ning Marta Konov. Lisaprogrammi õpitubasid juhtisid Margus Rebane ja Mari Kala. Esimese päeva, 19. juuli õhtul lauldi ühiselt seto laule ja tantsiti Õie, Maarja ja Jaan Sarve eestvõtmisel.

Setomaa õpilasmalev tööhoos.

Foto: Triinu Kotov

Setomaa õpilasmalev on endiselt populaarne

TRIINU ARUND

Setomaa Noorsootöö Keskuse juhataja

Setomaa valla õpilasmalev alustas oma tööde ja tegevustega kohe, kui saabus suvevaheaeg. Käesoleval aastal oli tegutsemas kokku kolm rühma ja tööd sai pea 30 noort vanuses 13–16 aastat. Otsa tegi lahti Värskas rühm, kes tegi heakorrad Värskas alevis ning oli abiks ka Värskas Sanatooriumis, kus noored said rohida ja korras- tada sanatooriumi territooriumi. Kõik noored olid väga tublid ja tegid oma tööd isuga, hoolimata palavatest ilmadest.

Järgmises vahetuses said tööd teha Mikitamäe piirkonna noored, kes toimetasid Mikitamäe kooli juures, tegid värskenduse Mikitamäe noortekeskuse köögis ning olid abiks AS Värskas Originaal laos. Kolmas vahetus keskendus Mere- mäe piirkonnale, kus noored värskendasid palliplatsi, korras- tasid väljõusaali ja noortekeskuse ümbrust ning veet- sid maleva viimased tööpäevad mustsõstraistanduses.

Maleva tegevused võeti kokku ühise väljasõiduga Valka, kus külastati Valga Militaar- muuseumi teemaparki. Muu- seumikülastus oli rohkem kui põnev, kuna lisaks muuseumi väga huvitavale püsiekspositsioonile ja giidile tõi noortele sära silma ikka laserlahing, mis pakkus korralikult adrenaliini ja nii oleks võinud lõputult lahinguid pidada.

Maleva peamine eesmärk on töökasvatus. Fookuses ei ole mitte see, et noored saaks võimalikult palju riisuda, rohida ja värvida, vaid noorele reaalse töö võimaldamine, eesmärgiga anda (esmane) töötegemise kogemus, õpetada töövõtteid, kujundada töötegemise harjumust ja loovust, õpetada iseseisvalt toime tulema ja otsustama jpm. Väga oluline komponent maleva töökasvatuse juures on, et vastutus tehtud või tegemata töö eest lasub malevalasel.

Vähem tähtsad pole ka malevarühma ühised tegemised väljaspool tööaega. Ühis- tegevused aitavad saavutada maleva üldiseid eesmärke – arendada noorte üldpädevusi, luua meeskonnatunnet ja anda uusi teadmisi.

Selle eest, et saime taas avada Setomaal kolm malevarühma, oleme tänulikud tööandjatele: Setomaa vallale, AS-le Värskas Sanatoorium, Värskas Lasteaiale, AS-le Värskas Originaal ja Margus Timmole. Setomaa õpilasmaleva tegevusi toetas ka Haridus- ja Noorteamet, mille eesmärk on tõsta tööko- gemuseta või vähese töökogemusega noorte konkurentsivõimet tööturul. Malevas osalemise kaudu suureneb noorte teadlikkus töömaailmast, tule- viku tööturuoskustest ja karjääriplaneerimisest. Samuti arendab malevas töölepingu alusel saadud turvaline töökogemus ühildatult mitteformaalse õppega noorte üldpädevusi.

Parandajate kokkutulek Obinitsas.

Foto: Rein Järvellil

Rikka Ivvani pillilaager

SIGRE ANDRESON

Juba 21. korda kogunesid lapsed ja noored Rikka Ivvani pillilaagrisse, et viie laagripäeva jooksul harjutada rahvamuusikapille. Seekordses laagris oli osalejaid ligi 50 ning valida oli väikekandle, kitarr, ukulele, viiuli, karmoška ja löötsa vahel. Laagri kõige populaarsem pill oli jätkuvalt karmoška, aga ka kanded, ukuleled ja kitarrid püsisid tihedalt kannul. Pilliõpetajateks olid Siim Sarv, Ott Kaasik, Martin Leamon, Koidu Ahk, Kati Katrin Soon, Rasmus Kadaja, Tobias Tae ja Brett Hiiob.

Pillitundide vahepeal tegelesid lastega laagri enda vilistlastest vabatahtlikud, kes olid laagri korraldamisel igakülselt toeks. Läbi aastakümnete on osalejad esile tõstnud laagri mõnusat ja vaba õhkkonda, mida 146-aastane seto talu

pakub. Traditsiooniliselt on laagris maastikumäng, sauna- ja grilliõhtu, Merca õhtused setokeelsed jutused, õhtune tee ja šokolaadikreemisaia enne magamaminekut. Väga oodatud oli ka autolavka külastus. Mõnele osalejale oli see elus esmakordne või aastas korra ette tulev võimalus.

Seekordne laagri oli korraldajatele märgiline, kuna laagrisse oli jõudnud esimeses Rikka Ivvani pillilaagris osalenud lapse laps. 7-aastane Aro tuli laagrisse sellepärast, et tahtis laagri ära proovida ja et ta oli ema käest laagri kohta palju lugusid kuulnud. Küsimusele, kas ta järgmisel aastal ka tuleb, vastas ta, et tuleb küll ja varsti võtab ka väikese venna kaasa. Märgiline on ka see, et Rikas Ivvan, kelle järgi talu on oma nime saanud, oli ühtlasi ka üks Aro esiisad. 6-aastane Konrad oli järgmisel aastal osalemise osas veel veidi kahtlev.

Aga aega mõelda ju veel on. Ka tema juured on Küllätüvä külas, kus laagri toimub. See-eest 8-aastaselt Piial on siht silme ees – tema tahab tulevikus tulla laagrisse vabatahtlikuks. Seega on kümme suve laagrilapse elu veel ees, sest Rikka Ivvani pillilaagri vabatahtlikuks saavad ainult laagri vilistlased, kellel on täitunud 18. eluaasta või lõpetatud gümnaasium.

Pillilaagrid on jätkuvalt väga populaarsed, olles ühiste huvidega heade sõprade jaoks mõnus koostegutsemise paik, kuhu ikka ja jälle soovitakse tagasi tulla. Juba mitmel aastal on osavõtjaid olnud lisaks Seto- ja Võrumaale ka mujalt Eestist ning kaugemaltki.

Pillilaager lõppes 20. juulil laagri lõppkontserdiga talu õuel, kus astusid õpitud pillilugudega üles kõik laagris osalenud lapsed. Mõnele oli see üldse esimene kord publiku ees pillimänguga esineda.

Karmoškadega jämmimas.

Foto: Sigre Andreson

OÜ SETOMAA HALDUS VAJAB JUHTI EKSKAVAATOR- LAADURILE

VAJALIK T-KATEGOORIA JUHILUBA, OSKUSED ON ÕPITAVAD, VARASEM KOGEMUS TULEB KASUKS

**TÖÖPIIRKOND
SETOMAA VALD JA
LÄHIALAD**

AVALDUS ESITA:
HALDUS@SETOMAA.EE

OHTLIKE JÄÄTMETE KOGUMISRING

Luhamaa, Meremäe ja Obinita piirkonnas pühapäeval, 6. augustil

- **Luhamaa külaplatsi kõrval** (Kõivuniidu, Määsi küla) kella 9–10
- **Meremäel korrusmajade juures** (Kaasiku, Meremäe küla) kella 10.30–11
- **Obinitsa kaupluse juures** (Kesktänav 15, Obinitsa küla) kella 11.30–12

Jäätmeid saavad isikut töendava dokumendi alusel üle anda Setomaa valla elanikud ja kinnistute omanikud, kellel on sõlmitud jäätmeveo leping AS-iga Eesti Keskkonnateenused ning kellel pole võlgnevust vedaja ees. Kõikidel kodanikel tuleb esitada tellimus, helistades telefonile 738 67 00 või kirjutades e-mailile tartu@keskkonnateenused.ee.

Kogumisringi käigus võetakse vastu järgmist liiki jäätmeid:

- vanarehvid (kõik liigid), kuni 6 rehvi;
- vanad päevavalgustuslambid;
- elavhõbedat sisaldavad jäätmed;
- vanad ravimid;
- lahusti- ja liimjäätmel, fotokemikaalid;
- pestitsiidid;
- värvijäätmel;
- ohtlikke aineid sisaldavad pesuained;
- ohtlikke aineid sisaldavad printerite tahma-, tooneri- ja tindikassetid;
- akud ja patareid;
- ohtlike ainetega saastatud absorbendid, puhastuskaltsud, filtermaterjalid ja kaitserietus;
- saastunud pakendid;
- vanapaber ja papp;
- segapakend;
- elektri- ja elektroonikaseadmed ning nende jäätmel, kuni 3 ühikut;
- töötlemata puit;
- lehtklaas, kuni 25 kg;
- kasutuskõlblik mööbel.

Lisainfo: Moonika Pindis, Setomaa vallavalitsuse keskkonnaspetsialist, tel 5629 3446, e-post: moonika.pindis@setomaa.ee

Biojäätmete infopäevad Setomaa valla elanikele

Teemad: biojäätmete kohtkogumine ja komposteerimine, jäätmete sorteerimine

- Mikitamäe teeninduspunktis 15.08 kell 13.00
- Värskas Kultuurimajas 15.08 kell 15.00
- Obinitsa külakeskuses 16.08 kell 13.00
- Meremäe teeninduspunktis 16.08 kell 15.00
- Luhamaa külakeskuses 17.08 kell 15.00

Moonika Pindis, keskkonnaspetsialist
moonika.pindis@setomaa.ee

Tagasivaade jaanipäevale

Sel aastal toimus
Mikitamäe küla jaanituli
22. juunil täiesti uue
platsi peal ja uut moodi.

RAILI MÕTTUS

Küla otsib veel platsile nime, praegu saame seda nimetada Mikitamäe tehisjärve äärne plats. Küla aktiiv oli korraldanud eelnevalt külavanema eestvedamisel talgupaevi, et plats oleks kasutuskõlblik.

Jaanipäeva esinejateks oli kutsutud kolm ansamblit, kaks tantsurühma ja leelokoor – kõik omamoodi tegijad. Toit ja jook olid samuti kohale tellitud, seekord Räpinast.

Oli suur rõõm kohale tulnud rahva üle ja muidugi ka volikogu esimehe ja vallavanema üle, kes oma tihedas graafikus kohale tulemiseks aega leidsid.

Eraldi tahan tänada sponsoreid, kelle abil said nii mitmedki lapsed ja täiskasvanud auhindade osaliseks. Sponsoreteks olid Urmas Sarja, Almar Puit OÜ, FIE Aimar Kase, Volli

Jaanipäev Mikitamäel.

Foto: Raili Mõttus

Rõžikov, Võõpsumäe talu ja
Piret Kase.

Suureks abiliseks jaanipäeva
mängude korraldamisel oli
Setomaa Raamatukogu töötaja

Mikitamäel Triin Kuusemets.

Sündmuste algus uue platsi peal sai tehtud, nüüd saab ainult edasi minna ja küla-kogukonnale jõudu soovida.

Veekogud – suvised sõbrad, kui arvestad ohtudega

ELARI KLIIMAN

Lõuna päästekeskuse
ennetusbüroo ennetuspartner

Eelmisel aastal jättis Eesti
veekogudes elu 30, neist
Lõuna-Eestis 8 inimest. Seda
on küll ligi poole vähem kui
üle-eelmisel aastal, kuid endi-
selt liiga palju. Iga hukkunud
inimene on korvamatu kaotus
lähedastele ja toob kaasa palju
mootmatut kurbust. Selle aasta
aprillis Ida-Virumaal ja mais
Võrumaal uppusid tiikidesse
kõigest poolteiseaastased poi-
sid. Väikelastega õnnetusi saab
ära hoida ainult neil kindlalt
silma peal hoides, lapsi keela-
tes ning vältides lapse vanema-
teta vee äärde sattumist.

Alkoholijoove on tõsine risk.

Täiskasvanud inimeste eelmise aasta uppumisi seob üks must joon – 19 uppunut (71 %) olid surma toonud veeõnnetuse ajal alkoholijoores. Üksikasjalikumalt uppumiste põhjuseid vaagides saab teha järelduse – purjus peaga suplemine, paadisõit ja veekogu järskudel kallastel või purretel tegutsemine on eluohtlik kombinatsioon. Napsisena hoidu veekogudest eemale ning takista sõpru saatustlikku viga tegemast. Mullu suvel uppus Karksi-Nuias paisjärve purjus peaga ujuma läinud 59aastane mees, Valgas Pedeli jõkke joobes ujuma läinud 26aastane mees, Tartus Anne kanalis vette kukkunud joobes 58aastane mees, Tartu kesklinnas seltskonnast eraldunud ja üle jõe ujuma asunud joobes 35aastane mees. Kurbi näiteid on muialtki Eestist hulanisti

Suvel veekogule minnes kasuta päästevesti. Eelmise aasta 30 uppunud inimesest 25 kaotasid elu mais, juunis, juulis ja augustis. See tähendab, et veedõnnetusi juhtub oluliselt roh-

kem soojemate ilmadega, kui inimesed seavad vees jahutuse leidmiseks või meelelahutuseks sammud randa. Vee- kogul paadiga, SUP laauga, kanuuga või vesirattaga sõites hoia meeles, et õnnetusel on sinu elu päästjaks päästevest. Vest peab ohutuse tagamiseks olema seljas nii täiskasvanutel kui lastel. Ohutuse tagab sobiva suurusega vest, mille rihmad, lukud ja nöörid on korralikult kinnitatud.

Uju tuntud rannas ja hoia kalda lähedusse. Nõrgema füüsilise ettevalmistuse, ujumisoskuse või tervisega inimesed peaksid vältima ujumist kaldast kaugel ja tugeva lainetuse või kiire vooluga oludes. Ujuma minna on alati turvalisem selleks ettenähtud ja valveta rannas. Ebaühtlase põhjarelieefiga ja järsumate kallastega kohas on vette minek ning sealt välja tulek tõeline väljakutse ning libastumisoht suur. Järsult kaldalt vette sattudes võib lihtsasti silmist kaduda veest välja saamise koht. Lisaks võivad tundmatus kohas ujujat vee all varitised ehitusjätmed, puutoikad, pudelikillud või muu praht, mille vastu vette hüppamise

või kukkumise tagajärjeks on
tõsine vigastus.

Ujume koos! Ujuma on alati ohutum minna koos pereliikmete või sõpradega. Koos saab üksteisel silma peal hoida ja vajadusel kohe aidata või abi kutsuda. Eriti oluline on see üleskutse lapsevanematele, kes lapsi valvama peavad. Pispõnnide kõrval ei oska ka suuremad lapsed ohte tajuda ja võivad kriitilises olukorda sattudes kiiresti abi vajada.

Mitmel pool on omavalitsuste toel ujumiskohtadesse paigaldatud veeohutusstendid. Nendel olevate päästevahendite ja õpetuste toel saab igaüks hätta sattunud inimese elu päästmiseks parima anda. Stendile riputatud päästevahendite kasutamise infoa tasub juba varakult tutvuda. Igal stendil on oma number, mille järgi häirekeskus saab abi kiiresti õigesse kohta saata.

Päästeamet soovib suve eel oma ujumisoskust parandada, täiendada teadmisi veeohutusest ning soovib ohutut suve ja turvalisi veerõõme!

- Lisainfot veeohutuse kohta:
<https://veeohutus.ee/>

**Veeohutus-
püstak
rannas.**

9. augustil om
Kukumäe Arvo
65. sünnüaestagapäiv.

ORASÕ ODE

Arvo Kukumägi vai Kuku (9.08.1958 – 16.05.2017) oll üts Eesti tuntubit karakternäitle-jit ja timmä tiiti ekstsentri-litsõ, eismuudu olõki poolõst. Tä sündü Petsere haiglah ja elli Satserinnah Litvina küläh. Kukumägi alost koolitiid Sat-serinna 8-klassilitsõh koo-lih ja näütlemisõga’ tegeli jo algklassõh.

Uma edimätsest rollist om tä kõnõlnu’ säänestmuudu: „Mu edimäne roll oll edimätseh klassih. Habõna’ panti ette ja ma mänge Ülemiste vanakõist. Ma võti tuu rolli õnnõ tuupe-räst, õt Ülemiste vanakõnõ sai lava pääl piipu tetä’. Ma võti vanaesä piibu ja peris tubagu ja popsõ lava pääl. Tuu oll mullõ suur mõno, õt las töösõ’ omma’ kadõda’, ma või rahuli-gult oppajidõ näteh piipu tõm-mada’. Kiäki’ tulõ-õs midägi’ ütlemmä, täks ma hõste mänge, kõik kiti’.“

Verska Keskkooli kümnendäh klassih tä mänge Jaan Krossi „Mardileeväh“ päätegeläist Marti. Tuu rolli iist tä sai vaba-riikligul koolitiatridõ võistlu-sõl kõgõ pareba näütlejä avvu-hinna. Pääle Verska Keskkooli lõpõtamist aestagal 1976 tä läts Talina Riikligu Konserva-tooriumi lavakunstikateedrihe ja sääl tä oppõ näütlejäs.

Edimätse kogõmusõ filmih mängeh sai tä 18aestagatsõlt. Tuu oll Margusõ osa filmih „Tätoveering“ (1977) režissõör Peeter Simmiga’. Film õннаhtu.

Kukumäe Arvo.

Tuule Toomase pilt

Arvo Kukumägi 65

Kukumägi sai kuulsas. Suurõp aamõtlik tunnustus tull filmi „Ideaalmaastik“ (režissõör Pee-ter Simm) iist. Kukemeri rolli iist anti tälle 1982. aestagal XV üleliidulitsõl filmifestivalil kõgõ pareba miisnäütlejä avvu-hind ja tä om kõgõ noorõp lau-reaat läbi ao. Kuku eis’ kõnõl: „Filmifestivali viimädse päävä hummogu ütäl Kalju Komissa-rov mullõ Noorsootiatri proo-vih, õt minnu kuulutõdi kõgõ parebas miisnäütlejäs. Ma naka-as küüsümägi’, õt kas ma või festivali lõpõtamisõlo minnä’, selle õt meil oll õdagu Haapsaluh külälisetendus’.“

Peräst preemiat tull mitmit filmipakmisi, midä Kuku saa-as vasta võtta’, selle õt tä oll sis viil kohustusliguh kõrrah tiat-rih tüüh. Tiatritüü kõlba-as

Kukumäe püsümäldä’ olõ-kiga’. Tä lasti vallalõ 1984. aes-tagal juumisõ peräst ja aesta-gast 1984 oll tä vabakutsõlinõ näütlejä. Arvo Kukumägi om mängnü’ päält 40 filmih. Ku tiatrih jäi’ Kukumäele töösõjär-gulitsõ’ osa’, sis filmeh tä hiilas. Timä umaperäne nägo ja olõ-minõ jäti’ kaejalõ kistumalda’ mulje.

Kukumäge om iseloomus-tõt ku ausat ja kimmäst ine-mist. Umma alkoholiprob-leemi olõ-õi tä kunagi’ maaha salanu’. Tä oll vastakäüvä ine-minõ. Kuku viimäne elokaas-lanõ Marit selet, õt Kuku oll ku kats erinevvä inemist: Kuku kiä juu ja Kuku kiä juu-ui. Ku Kuku-mägi oll kainõ, sis tä rühke tüüd tetä’ ja oll jovvulinõ. Tä pühend hinnäst tävveligult kõigilõ

tegemisilõ, midä tä ette võtt. Timä jaos olõ-õs parebit ja hal-võbit töid, kõik tüü’ olli’ timä jaos üteliitsõlt tähtsä’. A kõgõ inäbä tälle miildü puid lahu’. „Mul om õga tüü pääle uma kir-võs, kokko om näid kohki’ 50.“ Kukumäel olli’ kõõ kõik näüt-lemisõ osa’ täpselt ettevalms-tõt, tä oll perfektsionist ja tuu sai tälle ka’ kõgõ suurõbas takistusõs. Tä võta-as vasta tuud rolli, määne timmä kõnõ-ta-as. Kukul olõ-õs probleeme ka’ filmivõttit vai näütemän-gupruumõ poolõlõ jättä’, ku tä tundõs, õt lugu timmä inäp pututa-ai. Ku midägi’ saa-as väiga’ kõrralitsõlt tetä’, sis tuu tekk timmä kurvas. Ku tekk kur-vas, sis nakas juuma.

Timä kottalõ käve’ nii ku töösõ’ reegli’ ku tõisilõ. Kur-

susõkaaslasõ’ omma’ kõnõlnu’, õt Kukumägi oll ainumas, kiä’ võidsõ tunnõ aigu maada’, tuuperäst õt tä oll filmivõtti-dõlt tulnu’. Kukumägi eis’ om ülnü’, õt ka’ Saatse kooli aol oll tälle tõisist opilaisist inäbä lubat. Direktor Viktor Veebe-riga’ oll täl hüä läbisaaminõ ja tä võidsõ tunnõ aigu kavvu’ kooli kasvuhuunõh kitskmah. „Minnu olõ-õi kunagi’ mänt-segi’ raami’ väiga’ pidänu’. Ku kinkõlõgi’ väiga’ kurja tii-i, sis ma tii õks tuud, midä ma õigõs pia, tii-i tuud, midä mullõ ette üldäs ja näpoga’ näüdatäs.“

Uma karismaatilisusõ ja vas-tuolulisusõ man oll tä tundlik ja suurõ süämega’ ineminõ. Tä kõõ avit hädäh olõvat sõpra ja pidi huult ka’ eläjidõ iist. Kuku kõgõ parep sõbõr oll timä esä, a uma latsi elodõst tä jovva-as kõikaig osa võtta’.

Tä oll uhkõ, õt tä om seto, tä häbendele-es tuud ka’ sis, ku setos olõmist sõimati ja halvus-tõdi. Sõsar Ilme om kõnõlnu’, õt ka’ uma külä inemisõ’ unõh-ta-as Kukut: „Saatseh oll kõõ saal puupüstü täüs, ku näüdati mõnt filmi, koh Arvo mänge. Kõik külärahvas läts kaema, ka’ nuu’, kiä’ muido kinoh kau-us. Mi külä poiss, tuuperäst!“

Kukul oll eräkõrdsõlt illos, rikas ja mahlanõ seto kiil. Kuku Setomaad saat kaia’ Andres Maimigu ja Kaidi Kaasi doku-mentaalfilmih „Kuku: Mina jään ellu“ (2011), koh näüdatäs hulga Setomaa kotussit ja om pallõ ar’ tundmist ummi ine-misi jaos. Kuku hindä tahtmisõ perrä tä palotõdi, puol tuhast hiideti linnugi päält Seto-maa pääle ja puol panti Saatse surnuaida vanõbidõ kõrvalõ.

Kukumäest alalõ jäänü’ heli-, pildi- ja videofaili’ omma’ shoost aestagast kogot kokko Seto Instituudi arhiivi ja nuid saat kaia’, kullõlda’ Seto Instituudi kodolehelt. Arhiivih om hulga kraami, midä om sooni’ aoni’ veidõ tiidä’ olnu’ vai olõ-õi kätte saad, ja sääl om ka’ sää-

nest kraami, midä olõ-õi jout valmis tetä’, omma’ poolkõlla’ jäänü’ ja tuuperäst sis olõ-õi ka’ kiäki’ valmiskujol nännü’.

Heliarhiivih om lindistüs tuust, kuis Kuku kõnõlõs opmi-sõst Moskvah. Fotoarhiivih om hulga pilte timäst ja timä tege-misist, sh mitu fotosessiooni. Filmiarhiivih om näütüses film tuust, kuis tetti filmi „Surnu-aiaavahi tütar“ (2011), ja ka’ film kontsertetendüsest „Õhtusõök Arvo Kukumäe ja Mari Kalku-niga“ (22.01.2015) ja avalda-malda’ jäänü’ filmi „Kuku ehk Arvo Kukumägi“ trailer. Väiga’ huvtav om 2007. a Seto Kunig-riigipääväl Meremäel filmit materjal, koh Arvo om repor-ter ja operaator om Ivo Felt. Om viil videoarhiivih Kuku interv-juu’ Riitsaarõ Evari, Kauksi Ülle ja Kuremäe Anniga’. Kaeja saa tiidä’ Setomaa läbi Kuku silmi.

Kõikaig arhiiv tävvenes. Om plaanih panda’ mano viil Kukulõ meeleperätse muu-sika kogo, minkõ tä sääd kokko hindä 50. aasta juubõlis. Ja om olõmah hulga materjali, midä saa-ai kunagi’ avaligus tetä’, selle õt olõ-õi autoriõigusõ lupa, a tuu om Seto Instituudih kindlahe paika pant. Tõsit-sõpa huvi kõrral tasos kindlahe instituudiga’ ühendüst võtta’. Arhiivi tegemisõl om abis olnu’ mitmõ inemisõ’, innekökkõ Tiit Lepik ja Marit Meri. Arhiivi luo-mist om tuginu’ Eesti Rahva-kultuuri Keskus. Arhiivi päse-misõ jaos küüsütäs kasutaja-nimme ja parooli. Kasutaja: Kuku arhiiv avalik. Parool: ArvoKukumägi. Ku olõt sisse saanu’, sis saat nuu’ materjali’ ja järgmätsel kõrral päset jo lihtsaabahe arhiivi. Nuu’ andmõ’ omma’ olõmah ka’ Seto Insti-tuudi kodolehel.

Kõik mälestüse’, mia’ omma’ artiklih, omma’ vöödõt 2009. aestagal vällä tulnu’ eloluu-raamadust „Arvo Kukumägi. Alasti elu“ (Menu Kirjastus), autor Kivimaa Evelin.

Kauksi Ülle „Kuldkalakõnõ“ hoiatas ahnusõ ja kulutamisõ iist

Šool suvõl saat Obinitsah kaia’ OUT (Obinitsa Uus Teater) näütemängu „Kuldkalakõnõ“.

LÕIVU MERLIN

Ku innebidi om Kauksi Ülle uma näütemängah päämätselt innidse ao jutah kinni olnu’, sis no’ om tä tulnu’ täämbäiste päivä läbi vana jutusõ ja parhil-ladsõlõ aolõ umadsõh lühkoh plaanih.

Bolt, Wolt ja digiallkiri, suši andva’ tunnistust 21. saandihe joudmisõst ka’ tunnistõt näü-tekiränigu kirotuisih. A kõgõlõ kaemalda’ jää-äi ka’ Taarka vaim lava pääle tulõmalda’, kiä’ sääl ummi asju aja ja ku tüh-jolõ kõrvolõ uma mõttit jaga, timmä kuulda-ai õga kullõl-da-ai, selle õt kõikaig om liis-nalt kipõ. Kinkõlgi’ olõ-õi aigu pikält mõtõlda’ ja tahetaki-i mõtõlda’, selle õt tuupääle lätt liisna aig. Fred Jüssi om ülnü’, õt ineminõ piat mõlotamma, muido hüvvi vahtsit mõttit karga-ai päähä. No’ om ütiskund lännü’ kipõlõ hõlptululõ – ruttu rikkas innekökkõ, vai-muga’ tegelemisõ pääle lätt pallõ aigu ja tuu tuu-ui sisse

Näütemängu „Kuldkalakõnõ“ pruuv.

Sundelli Harri pilt

midägi’. A naabrist kehvep-taha-ai kiäki’ olla’. Plaan om hüä tooni’ maani’, kooni’ jou-das vastutusõ küüsümüseni’ – hindä, ütiskunna, keskkunna iist vastutusõ võtmisõni’. Kiä’ võtt tuu kuurma kanda’ vai tulõvik, nuu’ kiä’ tulõva’, sis ku meid inäp olõ-õi.

Kuldkalakõsõ lugu om liht-sahe kokko võttõh tuust, õt ineminõ ummi ullõ tahtmi-siga’ johtus vihma käest kaartõ ala tuuperäst, õt põhjus-tagajärg kõüdüst mõistõta-ai nätä’. Ülle näütemänguh om pere-miis uma eloga’ rahu, a tä tund murõht uma kaasa peräst, kiä

om rahutu õga lasõ-õi ka’ pere-mehel paigah püsüdä’. Täks olõs vaia midägi’ tetä’. Olõs hüä, ku kuldkalakõnõ täüdas peremehe kol’ soovi. Panõ-õi täheleghi’, ku olõt jo võtnu’ lainu’ tulõva ao arvõlt. Avastõdas, õt kõik olõs nii ku olõmah, a õks olõ-õi elo hüä ja kerge. Kõikaig tahasi inäbä ja inäbä, ja sis tulõgi’ kor-gõlt sadamisõ aig.

Päält „Kuldkalakõsõ“ jutu-sõlõ om Ülle pandnu’ sisse ka’ jutusõ „Ahnõ naane“. Mõist-malda’ eloh tähele panda’ tuud, mia vii ka’ no’ mitmõ’ hukatuistõ, 21. saandil om tuu innekökkõ ullis tüütäminõ asju

nimel ja nuid saa-ai pruukiki’, selle õt kõikaig oldas tüüh. Peräkõrra kannahas tervüs, ummiga’ läbikauminõ ja ine-minõ saa äkkitsi kokko hindä halvusõga’, kinkaga’ sis tulõ naada’ puid ja maid jagama. Mataltihe täämbätse inemisõ elo murd maaha pallõ’, samah paeda’ mammona takahaja-misõ iist taheta-ai vai julata-ai, selle õt kõik jo ütte muudu toi-mõtasõ’. Tubli om tuu, kiä’ om tüünarkomaan, olõ-õi ineminõ, kiä’ mõlotas ja puhkusõ aol tege midägi’ tõist, mitte panõ-õi vannitarro plaatõ saina. Ütski’ saavutus olõ-õi hüä õga tapa-ai saamahimmo.

Mi olõ OUT tiatri esitüseh harinu’ nägemä lõbusit näüte-mänga, a šookõrd olõ-õi kind-lahe komöödia. Nalja saa, a tuu om kuigi’ takahplaanil, šoo-kõrd om ohodraama, mia hoiat-tas kaejit ahnusõ ja kulutamisõ iist. Elleh õnnõ täämbätseh, häõtõdas tulõvigu vara’: luu-dus, inimsuhtõ’, hindä tervüs ja töösõ’ rikkusõ’. Lõpmalda’ pikält saa-ai võlgu ellä’.

Sood juttu kirotõh sai Kauksi Ülle mõotuisi ka’ Soomõ öko-filosoofi Pentti Linkola tõiest. Soomõ mõtlõja sääd kokko ütiskunna, koh kultuur om vähä-tähtsä ja ütiskund om ehitet

üles kiildmisi ja käskmisi pääle. Kohegi’ sinnä’ poolõ mi olõ jo hilläkeiste minemäh. Põhja-Korea ja Hiina omma’ jo sääl iih meid uutmah. Inemist, rah-vit om sis lihtsa juhti’, ku nä mõtlõ-õi. Hirm om hüä tiijuht rahvidõ manipuliirmisõs (sõda, energiakriis, pandeemia jne). Suurõh plaanih om täämbäne keskkund hindätapmisõ ütiskund, koh ineminõ eis’ häõtäs hinnäst ja ümbreolõvat hindä tahtmisiga’, minneh vastaollu luudusõga’. Ainumas vällä-päseminõ om säläkäänd-minõ kulutamisütiskunnalõ ja tagasitulõk anarhiahe – luudust avvustava elokõrraldusõ mano. Tuud tuu Taarka vaim sääl lava pääl jalotas ja seletäs, a timmä panda-ai tähele ja kullõlda-ai. Linkola kõnõl kõgõst tuust jo inäp ku 30 aestaga iist, timmä kullõlda-as nii pallõ ku vaia ja kõik siih ült hädä’ omma’ lännü’ suurõbast, olõ-õi lännü’ veifo-bast. Mi aig om rikas tehnootiidüsligõ utoopijidõ poolõst, koh ineminõ eis’ olõ-õi inäp kiäki’. Kõik tahtva’ olla’ kin-kagi’ muudu, eis’ tuul aol ollõh hall mass tõisi muudu. Hõste tulõ tuu vällä täämbätsel pää-väl suurliinu viiri piteh põlda pääle ehitet elorajoonõh, koh kõik om tävveste ütesagamanõ.

Uma pääga’ mõtõlda’ julata-ai. Kuvvamuudu hoita’ alalõ šooh hullusõh terveh mõistus ja jäää eishindäs? Ma usu, õt šoo etendus pand mõtlõmma ja vaest veidõkõsõ ümbre hin-damma tuud, mia om hindä jaos kõgõ tähtsäp. OUT tiatri näüt-lejidõ tüü lätt ka’ õga etendüsega’ järest parebast. Kõikaig mindäs parebahe umma ossa sisse ja jo ammuki’ olõ-õi tegemist mänt-segi’ nulgatagotsõ külätiatriga’. Prohvi’ omma’ lavapääl ja nä tiidvä, midä nä tegevä’, ja üteh-kuuh sünnüs lugu. Näütemän-gul om kats jako, pääle jutu om laulu ja muusikat levimuusikast pungini’.

Näütemänguh löövä’ üteh: Malkovi Pille, Riitsaarõ Evar, Kauksi Ülle, Hõrna Rieka, Blummi Priit, Orava Kairi, Petersoni Inge, Kübärä Kristi, Piholaanõ Guuri, Sundelli Harri. Viil and võrkust mano punkansambli R.V.K.V – Tru-var Riitsaarõ ja Indrek Parijõe muusika.

Kae’ perrä!

- Näütemängu mängtäs Obinitsa Puhkõmaja Kultuuriküünüh viil

3. ja 25. augustil kell 19.

Om tuu õigõ, õt kodovärehtit saa praavita' tšolka ja saamõhtiga?

XIII nuuri tandsopido „Sillad” Talinah
30.06 – 2.07.2023

TORMI PIRET

tandsoppaja

XIII nuuri tandsopidol tandsõ viis perrerühmä Võromaalt ja üts Põlvamaalt. Setomaaolt oll' tandsopidol üts rahvatandso- rühm – seto perrerühm 25 tandsjaga.

Seto perrerühmäh tandsõ' seto' Setomaa eis' paigust ja mitmõlt puult muialt – Vers- kast, Miktamäelt, Matsurist, Niitsigult, Ristipalost, Võrost, Kuusalust, Vanamõisast, Lau- lasmaalt, Meriväljalt, Nõmmõlt, Talinast.

Tandsopido päälkiräst oll' „Sillad”. Õt hindä jaos paika panda', midäs soo päälkiri õigõhe tähendäs, tulõ mõtõlda' ja mõtõlda' ja viil kõrd mõtõlda'. Paistus, õt niipallõ ku oll' tands- jitt tandsopidol, oll' ka arvusa- miisi päälkirä tähendüsest.

Küüsse seto perrerühmä essi, immi, poigõ ja tütridõ käest kol' küüsümüst.

Tandsopido päälkiräst oll' „Sillad”. Mille?

Esä':
■ Silla' teevä' kõõ perre ütest.
■ Silla' omma' mälestüse' ja mõistmisõ', midä mi kogo elo korja. Paistus, õt ma löüse tandsopidolt hindäle üte kimmä silla, minkõ võta hindäga elotiile üteh.

Imä':
■ Silla' omma' kõõ vaihõl; sil- dul om vägi tetä' ütest. Silla' omma' ka perss elo ja unstuusi vaihõl.
■ Silla' omma' ku elokaar, mia tuu kokko õkka ja kõkkõ.
■ Silla' omma' kõüdüse' nuuri vaihõl, eis' kotussidõ ni eis' kultuurõ vaihõl. Soo pido kõüt Eesti ütest – tandsja' tugõsi' ütstõist lämmüseh; olli' rõõ- molidsõ ilosah etendüseh.

■ Kõkkõ saa ütte kõütä' silduga – inemiisi, mõttit, maad. Vaia löüdü' tuu õigõ sild.
■ Silla' omma' kõüdüse' ine- miisi, mõttidõ, tegemiisi, tund- miisi, asju vaihõl. Tandsja silla' saie' kokko tandsomoro pääl.

Puja':
■ Mõista-ai üldä', minkperäst oll' sääne päälkiri.
■ „Sillad” selle, õt sääl tandsti sildu tandsa – „Silla' kodovä- rehtihe” ja „Silla' palasõ”.
■ Pallõ tandsõ oll' sildust.

Tütre':
■ Silla', tuu om miaki, mia pand ütehkuuh tandsma ja laulma. Soo tandsopido and' mullõ rõõmo ja ma löüse hindäle 16 vahtsõ sõpra. Vessel oll' ka kassi patskahtaminõ toisi latsiga.
■ Päälkiri „Sillad” tähendäs, õt tandsõh saa ehtä' sildu. A mink- peräst panni' kabõhisõ' tandsõh ehtet silla' palama, tuust saa-as arvu.
■ Tuuperäst oll' „Sillad”, õt pää- mädse tandsõ nimest oll' „Silla' palasõ”.
■ Selle, õt pido oll' sildu kottalõ.
■ Tandsõ „Silla' palasõ” perrä.

Vesi, vesi.

Mia jääs XIII nuuri tandsopidost kõõ inäbä miilde?

Esä':
■ Latsõ'. Kaemalda tuu pääle, määndse' nä omma' vai kui- muudu hinnäst üleväh pidävä', soo om latsi pido ja näil tulõ tävvel rinnal rõõmo tunda'.
■ Jalahalu. Õt mul om kats vöö- rast last, kinka perrä mul tulõ viis päivä kõik aig kaia'.
■ Tandsopidol olt õga päiv pallõsidõ inemiisiga kuuh ni lövvät hulga vahtsit sõpru.
■ Pido eis' oll' hüä, a proomi- päävä' olli' õks väega pikä' ja väsiüdi' kõrdapite ar'.

Imä':
■ Parhilla' omma' meeleh õga- sagamatso' murrõ' ja hädä' lat- siga. Täämbä ütlesi pakmisõ pääle tandsi' vahtsõl tandso- pidol perrerühmäh kimmä „ei”. A tandsomorol omma' asä' tõi- sildõ – unõhtat latsi tett ullfuso' ja lasõt tuu vägevä tundõ hindä sisse.
■ Tandsast jääs miilde poissa „Pulgatandsõ” vägi.
■ Miilde jäi tuu, kuis mu poig väega lihtsahe õga toimõtusõga

kõrda sai; kuis ta perämädsel etendusel ummi tandsa vaihõl ütisiilmi kaie toisi tandsa.

■ Löpp hüä, kõik hüä. Tandsja' omma' eloh ja tervüse man tagasi kotoh.
■ Üts suur imestamine oll' kõik aig. Innekõkkõ mi uma' noorõ' esä'-tšura', kinkõ latsiga kamandamisõ kaeminõ oll' õkva ku lämmi silestüs hinglele. Latsi vastapidaminõ – pääle pikki pruumõ oll' näil viil joudu ütstõist takah aia' ja mängi'. Tõösõ proomipäävä lõpõhtusõs olõ-õs suukungi.
■ Mullõ jäi miilde tands „Silla' palasõ” ja tandsopido lõpõhtus.
Tütre':
■ Tandsopidol tandsi' miildü. Kaemalda tuu pääle, õt pruumõ aol oll' väega pallav. Ja rong- käuk miildü kah – ma olli tah edimäist vuuri. Kõõ hullõp oll' sis, ku latsil naas halv. Hirmsa oll' sis, ku taivah hürähüt. A kiholaisi olõ-õs suukungi. Ja politseinigu' olli' hõste lõõhkõ'.
■ Kõõ inäbä miildü tands „Silla' palasõ”. Ummist tand- sast „Laulumäng”. Tandsoesä oll' ullidu hüä. Timäga oll' kõik aig vessel ja sai mängi'. Ja tand- sõh nõst esä mu väega kõrgõhe taivahe, kiäki tõõnõ nii kõrgõhe umma last nõsta-as. Ta mõist tetä' ka kõiksagamatsi vigurit, timä kassi pääl kõndmist pand'

Puja':
■ Tandsõ'. Näütusest poissa ja

Seto tandsja' toisi siäh.

Vaiknemetsa Signe pilt

eiski president tähele.

■ Väega miildü tetä' tandso- morolõ tandsokirju ja olla' palakõnõ säändsest kiräst. Miilde jääs tulõtõrjõmassin, määne hämmäs latsi, õt olõsi-i niipallõ pallav.
■ Kõik aig jäi kiäki tandsjist meelemärkusõlda.
■ Mul katto meelemärkus ar'.
■ Väega lämmä' proomi'. Hanna' süümisõ man ja kapstaruug vii ni toiduvärmega, mink nimest oll' borš. Väega sagõhõhe katto tandsjil meelemärkus ar'.

Kas ja kuvvamuudu om tandsopidol tandsminõ tõistsagamanõ ku õgal puul muial?

Esä':
■ Kolmõl etendusel esinemi- sõst oll' kogo aastak vaia oppi' ja harõta'.
■ Soo om sada vuuri suu- röp ku ütškõik määne tõõnõ esineminõ.
■ Tandsopidol saa tandsi' Eesti eis' kotussist peri tands- jiga, kinkal om uma kultuur ja kombõ'.
Imä':
■ Tandsopidol tandsõh olt kibõnakõnõ mändsestki suu- röst; soo om eishindä taadõ- poolõ pandminõ, õt ütime suur asi lääsi kõrda.
■ Tandsopido om suur, illos ja uhkõ praasnik. Õkva ku avvu- hind mitmit aastit tett tüü iist.
■ Uhkõ tunnõh oll' tandsi' uma tandsoperrega. Tävveste vahtsõnõ tunnõh oll' tsõõrta' toisi latsi vaihõl, olla' üts kibõnakõnõ suurõh ja ilosah helõmisõh.
■ Mõistminõ, õt uma rüh- mäga kuuh luud ilo and vägevä tundõ, a kogo tandsõväläk üt- te asja tegemäh and unõhtamalda mälestüse.
■ Ma olli kolmandat vuuri tandsopidol, a edimäist vuuri kuuh latsiga. Nuuri pidol tulõ

kossõ tetä', rõivit säädä', latsi perrä kaia'. Kõgõst huulmalda tulõsi rõõmoga vahtsõst.

Puja':

■ Tandsopidol om pallõ inemiisi ja saa tandsõh kuta' moro pääle tandsokirja.
■ Tandsopidol oll' väega pallõ inemiisi. Kõik olli' lõõhkõ'.
■ Tandsopido om väega suur praasnik.

Tütre':

■ Pallõ inäbä inemiisi. Kõik omma' sõbraligu' ja lõõhkõ'. Latsi om inäbä ku muial. Ja tandsmisõ kotus om väega suur – saa suurõ huuga tandsi'.
■ Tandsopidol paistu kõõ päiv. Laulupidol ja pruumõh sattõ vihma.
■ Päältkaejit ni tandsjit oll' inäbä ku hariligult.
■ Väega pallõ inemiisi
■ Tõistsagamanõ oll' õnnõ tuu, õt kõik aig tull' moro päält märke kaia' ja näid pite tandsi'.

Lõpõhtusõs küsü eis- hindält – mille „Sillad”?

Ku ma kuuli edimäst vuuri, õt nuuri tandsopido päälkiräst om „Sillad”, karaõ kõrraga päähä sääne latsilaul ja -tands:

Üts tiidõ läts üle silla,
timä hand tek' tilla-tilla.
Samm ette, samm taadõ
ja küäkillõ maalõ.

Latsõpõlvõh esäga Setomaal Keerä ja Irboska nulkõ pite hulkõh oll' sagõhõhe vaia üle määndsegi uja saia'. Ku silda olõ-õs (inäbõs kõrdul), tull' esäl määnegi hädäperäne sild – purdõkõnõ – valms tetä'. Sää- nest kungõlõvat purrõ muiidä sai õks üle vii. Ütelt puult tõistõ. A ku johtu sillakõnõ katski minemä, tull' külh vahtsõnõ tetä', a jala' olli' jo hämmest saanu'. Tuust aost om miilde jäänü, õt silla' olõ-õi suukungi kõõ kimmä'. Ja õt katski lännu silda tulõ praavita' vai vaht- sõnõ tetä'.

Mu sünnülinah Tartoh om suur ja uhkõ Kaarsild. Kimmäs. Olõ-õi pelädä', õt vöi katski minnä'.

XIII nuuri tandsopidol Kalevi stadiooni pääl üttegi perss silda olõ-õs. Kõõ noorõp tandsja timahavadsõl nuuri pidol oll' viie aasta vannu. Seto perrerüh- mäh oll' kuvvõaastanõ lats. Ikõ' vai naara', a säändsilo tandsjilo ja ka algklassilatsilõ jovva-ai kuigi selgest tetä', minkperäst tandsopidol olõ-õi üttegi silda, ku peo nimest om „Sillad”.

Õgal asäl uma aig. Muidohki saava' timahavadsõ tandsopido vähäbä' latsõ' ütškõrd suurõs ni nakasõ' arvu saama tandso- pidodõ sügävast mõttõst ja tähendüsest. Nikavani kooni nä eis' mõistva' anda' vastussõ küüsümüsele „Om tuu õigõ, õt kodovärehtit saa praavita' tšolka ja saamõhtiga?” (laulu- sõna' perrerühmäh tandsost „Silla' kodovärehtihe”), vöisi lats olla' lats, kinka jaos om tandsopido rõõmopraasnik, koh olõ-õi vaia murda' pääd, otsõh vastust kõgõlõ tuulõ, minkast arvu saa-ai.

Seto perrerühmäh jaos kõütvä' silla' seto latsi ja nuuri Seto- maaga. Nii lihtsa omgi. Ja nii ilmkistumalda tähtsä.

Suvõtorm 2023

Säändse nime – suvõtorm – and timahavadsölö XIII nuuri tandsopidolö „Sillad” Tormi Piret. Minkperäst?

Kevvõtorm om kaitsöväe kõo suurõp oppus, mink iihmärk om hafota' kokko eissagamatsi kaitsöväe jagosit. Oppusõst võtva' osa nii tegevväläse', aotiinjä', reservväläse' ku ka liitlassõduri' (*Kevadtorm – Kaitseväge (mil.ee)*).

Timahava suvõl kutsti kokko suvõtorm – rahvatandsjido kõo suurõp oppus, mink iihmärk om hafota' eissagamatsi tandsa ja võimlõmiskavvu nuuri tandsopido jaos, koh nuid sis tandsi'. Oppusõst võtva' osa latsi ja nuuri rahvatandsorühmä', perrerrühmä' üteh täuskasunuidõga, vähäbä' ja suurõba' võimlõja.

Tuujaos, õt tandsopido saasi olõma sääne, määnsenä tandsopido vedosnigu' omma' pito tahtnu' nätä', om vaia tandsjil ja võimlõjil naada' oppuisiga pääle jo kol' päivä inne pito – töösõpäiv, kesknätäl ni neläpäiv olli' tävvelidsõlt hafotamisõ päävä'. Riide hummogust oll' plaanit läbimäng, sis pääpruum ni lõpõtusõst tandsopido I etendüs. Puulpühä päivä oll' tandsopido II etendüs

ja õdagu perämäne, III etendüs.

Õigõhe jo päiv inne oppuisi tull' tiidäandminõ, õt ütte seto perrerrühmä liisnat tandsjat om hädäste vaia määndselti mulkõ rühmäl. No sis naas pääle kamandaminõ – kiä määnest tandsa ja määndselti mulkõga üteh tands, selle õt eishindäst arvu saia' olõ-õs edikedä, kiä olõsi olnu nõuh kõik aig mulkõ man tandsma. Eis' naari, õt saa-ai mulgi' setokõisilda.

Edimädsel oppuisi pääväl olli' eis' rühmäliigi' eis' stadioonõ pääl. Mõnõl puul oll' tuu oppus nii inäp-vähäp, selle õt tšautkõnõ tuult oll' ka õks tunda'. A mõnõ stadiooni pääl oll' perss rassõ tandsi', ku tuulõkõnõ puhkmisõga sukungi avida-as. Pää tull' kimmähe päävä iist räti vai mütsü ala ar' kække'. Vett tull' sagõhõhe juvva'. Kõgõ pääle kaemalda oll' õks säändsit latsi ja nuuri, kinkal oll' vaia kiirabi avtamist. Neläpäivä läts asi jo väega hullust – õga mõnõ minodi takast kutsti tohtre välägu pääle ja mitmõ' tandsja'/võimlõja' sai minemä veet ratastooli vai kandmisraamiga.

Neläpäivä õdagu naati tandsopito kokko „umblõma“. Tähendäs montiirmä. Ku suuri võimlõjido kava sai ar' tett ja hakatusõ katõl, sis viil ütäl ja lõpõtusõst neländälgi tohtret vaia oll', võtõ vedosnigõ summ

vasta otsussõ pruum poolkõlla jättä' ni latsõ' ja noorõ' ar' kodo (kuulõhe) saata'. Tiidäandminõ, õt vähäbil latsil jääs ar' ka riide hummogunõ läbimäng, tull' tšaut inne kesküüd.

Riide pääväne pääpruum oll' rassõ. Lämmi oll'. Väega lämmi. Olõ-õs midähki tetä' – pääle pääpruumi olli' pääväpaistõst uimadsõ' ka seto perrerrühmä kol' tütrigut. Ütega näist oll' vaia minnä' tohtre mano, koh keeleti ar' tandsminõ tandsopido I etendüsel.

Puulpühä oll' jo pallõ parõp päiv. Olõ-õs inäp nii ullidu pal-lav. A tandsja' ja võimlõja' olli' eelmädsist päivist jo kõrdapite väsinü'. Tuu pääle kaemalda sekä-äs jalahalu ja villi' tandsmist õi pidotsõmist.

Aamõhtligõh tiidäandmistõh ütli' meditsiinitüütäjä' kühl, õt olõ-õs latsi tervüsega taal pidol edimia eisherälist. A kõnõldõh tõisi tandsoppajidõga olli' kõik ütte miilt, õt nii pallõ latsi olõ-õi pruumõh varahappa maaha sadanu. Tandsoppajana olõ-õs tuud sukungi hüä kaia' – kõik aig pelgät, õt järgmäne või olla' uma tandsja.

Saa-as suvõtorm ümbre tandsopido perämäse etendü-sega. Pühäpäivä hummogu oll' vaia varra sängüst vällä tulla', seto rõiva' sälgä panda' ni korjuda' rongkäugi uutmisõst

Ku vallavanõmb joud kogo tii lippu kanda', joudva' ka pillimehe' kogo tii pilli mängi'.
Tormi Pireti kogo pilt

õigõ kotussõ pääle. Õgas rongkäugih ka saa-as niisamahtõ kulata' – vaia oll' õgasagamast tavaari üteh vitä', minga Setomaad ja Võromaad nättäväle tullva'. Kats seto perre tandsjat pallõldi rongkäuki pilli-

miihist. Kõik aig kõndõh kar-mõskat mängi' olõ-õi kerge. Pääle kõgõ oll' lubat vihmavett taivast ja tuu jaos oll' vaia hinnäst valms panda'.

Olli' nuu' vihmababina' rongkäugi aol mia nä olli', a säänest

sato, määne tull' taivast alla laulupido aol, mõista-as kiäki õi luuta', õi pelädä'. Suvõtormi lõpõtusõst nigu luudu.

„Ma saa-ai taast Eesti suvõst arvu,“ arof järgmädsel pääväl üts seto tandsjist ja pillimiihist. „Ütel pääväl om niipallo pallav päiv, õt olt kokkosatamisõ veere pääl. A järgmädsel pääväl saat mõnõ minodiga hiussist varbidõni tävveste hämmest ni om niipallo külm, õt lõvva' lõgisõsõ' ja kogo kihä värises.“

XIII nuuri tandsopido „Sillad“ jääs miilde. Innekõkkõ ku aastaga kõo tormilidsõp aig. Päätegeläisist päiv ja vihm.

Inäbüs tandsjilõ pido ja proomi' miildü'. Trehvädä' tuhandit tandsjit üle Eesti ni saia' pallosidõga sõbrast. Tetä' pikä' päävä' pruumõ üte iihmargi nimel. Nätä' ummi silmiga, ku pallõ om Eestih tandsjit. Tunda' hinnäst tähtsä kibõnakõsõna, tandsõh 8400 tandsjaga välägu pääl ütte ja samma tandsu. A kõo vägeväp oll' arvu-saaminõ, õt ütino Eesti om võimalik. Ku saa sõbraligult, lõõhkõlt ja naarahuisiga nuuri tandsopido aol, sis tulõ saia' ka muul aol.

XIII nuuri tandsopido „Sillad“ – oll' ütte ja tõist; oll' illo ja hallu. Nuuri tandsopido nigu suvõtorm.

TORMI PIRET

Naane, kiä' opas seto latsilõ eesti kiilt

TIIU HAUKANÕMM (s MURUSALU)

20.09.1934 – 4.07.2023

Tarto ülikooli 1959. aastagal lõpõtanu' eesti filoloogi' andsõ' tiidä', õt om igävikku lännü' näide „unustamatu kursusekaaslane“ Tiiu Haukanõmm. Tiiu oll' sündünü' 20. septembril 1934 Talinah teenistuja perrehe. Näide kodo oll' Nõmmõl. Perekäve sagõhõhe Järvamaalõ, näil oll' sääll maakodo. 1953. aastaga peräotsah lõpõt Tiiu Paidõh keskkooli ja jo järgmätsel aastagal läts edesi opma Tarto ülikuuli eesti filoloogia erialalõ.

Tiiu surmatiatõ lugõmisõ aol oll' mu lugõmislavva pääl Tarto ülikooli 20. saandi üte andõkaba humanitaari prof Juri Lotmani (1922–1993) Ilmamaa kirästuse 2022 vällä ant raamat „Mida inimesed õpivad“. Ma olõ mitmit akadeemiku artiklit ka varahappa lugõnu', a sookõrd mu tähelepanu kõüt Peeter Toropi kiroto lõpusõna', „Juri Lotman eesti mõteloos“ (lk 361–377), koh oll' pallõ juttu oppaja aamõtist ja kõgõ inäbä humanitaarõ ja kirändüse tähtsusest mi kujonõmisõl. Peeter Torop toontas, õt Juri Lotmani eetosõst tulõnõv hoiak oll' valgustuslik (hüä pedagooigi eetos), minkõs kõlbõlinõ sirgus ja tiidmisi jagamisõ tahtminõ. Juri Lotman oll' umal aol ülnü', õt halv oppaja armastas õnnõ andõkit opilaisi. Hüä oppaja armastas kõiki opilaisi, armasta' om vaia inemist. Kõnõldõh Petsere 2. keskkooli lõpõtanuidõga' mi joudsõ järeldüsele, õt väiga' pallõh langõs Juri Lotmani hüä oppaja määrätlus kokko mi innidse oppaja oppamismeetodiga'.

Läbi Petsere kooli oppajidõ mälestüisi perrä luud pildi, sis pääle Vohina koolih tüütämist, mia aoluulitsõlt oll' Setomaa Irboska nulgah, ku sinnä' jäi

Tiiu Haukanõmm tütlärlatsiga'.

Eräkogo pilt

õnnõ algkuul, suunati Tiiu Haukanõmm 1961–1967 Petsere rajooni Metkavitsa kuuli ja säält läts timä tii jo Petsere 2. Keskkooli, kohe tä jäi, unikaalsõhe eesti kuuli uma oppaja-tüü lõpuni'. Pääle aoluuoppaja Helbe Toomõ ar' minemist Petserest võtt Tiiu üle Petsere koolih aoluu oppamisõ kohustusõ.

Petsere oll' 1950ndidõ peräotsah kindlahe pallõ inäp eesti liin ku näütuses säitsmekünnendidõl vai katsakünnendidõl, a siih tasos miilde jättä', õt eesti kiil pidi kõõ Petserih konkuriirmä seto ja vinne keelega'. Ku no' mõntkõrd kaibat, õt setokõisilõ om nõukogodõ aol keelelitsõlt liiga tett, selle õt koolih lubata-as seto keeleh kõnõlda', sis kõrvalt kaieh õga latsil umavaiholist kõnõlõmist õks kiäki' keelä-äs.

Muidogi' olõ-õs seto keele tunnõ Petsere 2. Keskkoolih, a eesti keele ja kirändüse oppaja oll' Petsere koolih hoops tähtsäbäh rollih ku timä aamõtikaaslasõ' näütuses Talinah, Tartoh vai kas vai Saarõmaal. Suurõp jago Petsere 2. Keskkooli latsi olli' jo kõõ seto', kiä' elli' vähäbäl jaol Petsere liinah, a hoops suurõbal hulgal Petsere piirkunnah maal, seto küllih. Tuuperäst sis nuu' latsõ' kõnõli' kotoh kõõ, ka' nõukogodõ aol, seto kiilt ja nä mõistsõ' hõste ka' vinne kiilt.

Ku no' mi toonida, õt eesti kiil om Eestih riigikiil, sis tuul aol oll' just eesti keele oppaja tähtis ülesannõh opada' seto latsilõ selges eesti kiil kiräkeelenä. Tuuperäst oll' eesti keele oppaja ülesandõs ka' kooli raamadukogo komplektiirminõ, mia oll' mu mäletämist müüdä 1970ndäil aastagil peris hüä. Kiä tahtsõ ja tundsõ huvvi, tuu võidsõ peris hüä lugõmusõ saia', toetudõh õnnõ kooli raamadukogolõ, pääle tuu oll' Petserih veido eesti kirändüst vaest liina raamadukogoh, a kooli raamadukogo oll' õks eesti kirändüse osah kõgõ tähtsäp.

Petsere kooli raamadukogo tähtsüs om viilgi' mõistõtavap, ku mi tulõda miilde, õt ku Petsere 2. Keskkool muudõti Vinnemaa haridusministeeriumi, Pihkva oblasti ja Petseri rajooni haridusaamõdi puult Petsere lingvistilitsõs keskkoolis ja ku edimält viil Vinne Föderatsiooni puult makõtõdi Eesti haridusaamõdiga', a sis väiga' kipõlt puhastõdi Petsere lingvistilidsõ kooli raamadukogo eestikeelitsõst kirändüsest. Tuu puhastus oll' tett selgelt kindla mõtõga', õt katski lõigada' tuu pikäaolinõ kultuuritüü, midä Petsere eesti kuul oll' sooni' aoni' tennü'.

Opada' saa ka' ilma opilaisi survõstamalda'

Ma lugõsi ildaaigu üte latsõvanõba kirja, midä lukõh ma naksi mõtlõmma Tiiu Haukanõmmõ pääle ja timä tüüle eesti keele ja kirändüse oppajana Petsere 2. Keskkoolih. Ma proomõ miilde tulõta' aastakümnidõ tagost aigu, midägi' mi umaaolitsist kirändüsunõst. Ma eis' olli tuul aol jo suur lugõmishuvilinõ ja ma loi ilma sundmalda' kirändüst, midä näkk ette ka' kooliprogramm.

Mullõ tulõ miilde üts lugu, ku meil oll' vaia lukõ „Romeo ja Juliet“, minkõ ma tunni jaos läbi loi ja jätä-äs

uurmalda' viimäst sõnnagi', kost ma sai tiidä', õt Julia oll' kõost 14aestaganõ, midä ma uma klassikaaslaisilõ tunnih uhkusõga' muidogi' ütli. A tuul aol oll' kirändüse oppaminõ kõüdet nõukogodõ kooli hinnagulisusõga', sis ma silmänulgast näi oppaja väigõkõist segähüst, selle õt mi klassi tütrigu' olli' tuul aol sama vana', ku oll' uma suurõ armastusõ aol olnu' Julia. A tuu oppaja segähüs oll' õnnõ kõrrast, selle õt täl oll' hüä miil, õt opilano oll' huviga' lugõnu' läbi klassikalitsõ teksti ja tundnu' huvvi nii tõlkja, kinkõs oll' Georg Meri, ku ka' tuu ao vasta, mia oll' tõistsagamanõ mii' aost.

Mullõ tundu, õt oppaja Tiiu Haukanõmm opas kirändüst mäntsegi' umaaolitsõ vormeli perrä, a samah mõistsõ tä jäiä' eis' taadõpoolõ, tuuperäst vaest olõki-i timäst meeleh nii pallõ näütit ku näütises oppajist, kiä' suurõ mürinä ja mürtsuga' kuuludü' uma ainõht (näütises matemaatika) üleilma kõgõ tähtsäbäs ja panni' massma hinnäst klassih sagõhõhe külält vägivaldsõlt ja muidogi' kõva helüga' moraali pidädeh, mille mi opi-i nii hõste matemaatik, nii ku timä tahasi, selle õt tegemist nii tähtsä ainõga'. Ja vot tuud pidi võlsis kuulus akadeemik Juri Lotman ja ma saa arvu, õt loe-es õigõs ka' mi eesti keele ja kirändüse oppaja. Ma olõ kindla, õt tä olõs ala kirotanu' järgmäsele tekstilõ.

Pidägu-ui umma ainõht üleilma kõõ-tähtsäbäs. Ku lats Kau koolih ja õga oppaja surb tälle hindä ainõht nii ku üleilma kõgõ suurõbat pühä tõdõ, sis tuu lats upus ar'. Mi saa-ai siih kõnõlda' latsõkesksest opmisõst. Siih om tegemist oppajakeskse opmisõga'. Su ainõh olõ-õi kunagi' tähtsäp ku lats. Kõnõlõ' latsõga' ja tunno' timä vasta huvvi. Mõntkõrd om kavvõndõhe nätä', õt soost latsõst tulõ-õi näütises matemaatikut, füüsikut vai keemikut. No ja mis tuust? Anna' tälle asu. Võta' aigu ja

oppa' uma ainõht hoops armastamma, tamku-ui timmä su opatava ainõga' purst. Kahõs ma näe, õt ar' pessminõ ja pääletampminõ om tähtsäbä' ku ainõ tutvustaminõ opilasõlõ. Midä sa arvat: kas lats, kiä' om ar' tambit koolih mõnõ ainõga', kunagi' võtt tuud ainõht hindä ello? Ja ku tä võttki', sis ku hüä miil täl tuu pääle om? Midä sis ku oppajidõ missioon võisi' olla' hoops: 1) ma oppa opilaist opma, 2) ma oppa opilaist umma opatavat ainõht armastamma, 3) ma kullõ opilaist, 4) ma toeda opilaist.

Selle õt jo aastagi iist tambõ' oppaja' umma ainõht latsilõ päähä ja kahõs ma näe tuud praktikat viil noki'. Sis ku sa' sääne olõ-õi, ku' sa panõt latsõ opitavast korgõbahe, sis ma oppaja sa' sullõ kumarusõ. Soo om revolutsioon. Lahku-ui last ar'. Saisa' latsõ iist. Mii' ku suurõ vastuda. Ma tahasi viil üldä: hirmtagu-ui last hindidõga' ja läbisaamisõga'. Olõ' timä kõrväl ja ütli: säänestmuudu kõlbõs. Ma olõ siih ja avida sinnu. Midä sa võidadõ latsõ hirmtamisõst? Klass käitus parebahe. Tuust saa ma arvu. A latsõ kotusõ päält võida-ai kiäki' midägi'. Tegelik küüsimüs om: kuvvamuudu saia' klassiga' kõrda. Ma olõ ka' eis' olnu' oppaja ja tuu küüsimüs taht vastust. Ma otsi tuud vastust ilma last lahkmalda'.

Lõpõtusõs. Juri Lotman võtt kokko uma elo ja tunnist, õt tä om õnnõlik ineminõ, selle õt timä jaos tähtsä' oppaja' omma' olnu' nii hüä' inemisõ' ku ka' hüä' tiidläse'. Ja tä toonit tuudki', õt olõ-õi vaiht, kas su oppaja eläs vai om mi siäst jo lännü' – nä eläse' mi jaos õks edesi ja mi saa näidega' kõnõlda'. Mi õgapäaväst olõkit mõotas sagõhõhe tuu, õt mi taha-ai uma tähtsä oppaja halvspanu mi valikidõ peräst ja nii mi tiigi' eloh valikit, mäntse' võiva' olla' kül' rassõ, a eetilitsõlt õigõ'. Mii', innidse' Tiiu Haukanõmmõ opilasõ', mõtlõ ka' uma oppaja pääle.

PEETER JÄRVELAID

